

ALBINO LUCIANI

KATEHETIKA U MRVICAMA

Pisac, mons. Albino Luciani, koji je 26. kolovoza 1978. izabran za papu i uzeo ime Ivan Pavao I, posvetio je ovo svoje djelo uspomeni svoje pokojne majke koja mu je bila prvi i najbolji vjeroučitelj.

MONS. ALBINO LUCIANI

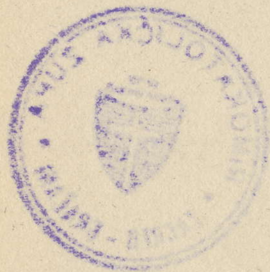
KATEHETIKA U MRVICAMA

Zagreb 1978.

MALA KNJIŽNICA GK

»kovčeg« 12

Izdao: Nadbiskupski duhovni stol — Glas Koncila, Zagreb, Kaptol 8

Odgovara: Dr. Josip Ladika, Zagreb, Nova Ves 7

Tisak: IBG Tiskara »Zagreb«, Zagreb, Preradovićeva 21—23

PREDGOVOR HRVATSKOM IZDANJU

Vrijednost ove knjižice nije u tome što ju je prije tridesetak godina sastavio vjeroučitelj koji je upravo ovih dana poslao papa Ivan Pavao I. No, nema sumnje da je to pridonijelo njezinoj zanimljivosti. Da budemo iskreni, za nju smo doznali slušajući i čitajući prve izvještaje o životu i radu novoga pape. Tako doznadosmo da je u Italiji doživjela već sedam izdanja. Knjižica sadrži praktične metodološke i pedagoške upute za vjeronaučni rad s djecom, u prvom redu za one aktivne vjernike koji nisu primili redovitu teološku i katehetičarsku naobrazbu, nego se dobrovoljno pod vodstvom župnika i kvalificiranijih vjeroučitelja stavljaju u službu okupljanja i vođenja vjeronaučnih zajednica. Stručnjak će u ovoj knjižici prepoznati sažetak klasične, ali svim napredcima otvorene pedagogije i katehetike. Početnik će u njoj pronaći neke čvrste i korisne smjernice. Svaki zainteresirani vjernik moći će kroz ovu knjižicu barem donekle upoznati dušobrižničku ličnost čovjeka što nam ga je Providnost upravo postavila na čelo Katoličke Crkve.

Bilo bi žalosno da se naobrazba naših vjeroučitelja zaustavi na ovom praktičnom sažetku. Bilo bi dobro

kad bi svaki koji se u nas bavi katehizacijom barem sve ovo djelatno znao. Bila bi šteta da ovu knjižicu ne pročitaju katolički roditelji koji žele djecu kršćanski odgojiti i — uz pomoć svećenika — uspješno ih uvoditi u bogatstvo vjerskih istina, sakramenata i življenja vjere.

Ovaj je naš prijevod načinjen prema petom talijanskom izdanju. Izostavili smo samo VI. poglavlje, koje prikazuje organizaciju katehetskih ureda pri Svetoj Stolici i pri biskupijama prema pretkoncilskom crkvenom zakonodavstvu, što danas nije doslovno aktualno. Izostavili smo također dodatak II, koji prikazuje kako su u katoličkoj Italiji uređene škole za (pomoćne) vjeroučitelje. Donijeli smo, međutim, prvi Dodatak, koji sadrži statut Bratovštine kršćanskog nauka. U našoj zemlji formalno nemamo takvih bratovština, ali držimo da to može biti pobudno za postojeća župna vijeća, zajednice trećih redova i raznih starih bratovština. Uz malo truda i umješnosti, mogao bi se na sličan način i kod nas pokrenuti zauzetiji katehetski rad vjernika laika.

U Zagrebu, na Malu Gospu 1978.

Josip Ladika

I.

KATEKIZAM

1. Što je katekizam

1. Katekizam je grčka riječ koja znači: govorenje odozgo. Danas se ta riječ upotrebljava u tri značenja: a) usmeno poučavanje u vjeri (pohađati »katekizam«); b) knjigu koja sadrži vjerske istine na način jednostavan i potpun (sastaviti »katekizam«); c) istine sadržane u knjizi i iznošene u pouci (»katekizam« nas uči da...)

2. Najopćenitije je prvo značenje u smislu poučavanja.

Treba, međutim, držati na umu da je riječ o osobitoj pouci: nije to samo poučavanje razuma, nego odgajanje cijeloga života: ne ide samo za tim da glavu ispuni određenim spoznajama, nego želi prenijeti čvrsta uvjerenja, tako živa i jaka da mogu navoditi na dobra djela, na življenje kreposti.

Rastumačit ću što mislim. Imam dva vjeroučitelja: prvi dobro govori i tumači, ali ne čini djecu boljom; drugi je manje vješt, ali primjerom, uvjerenjem koje ga pokreće, pobudnim riječima zna učiniti da u njegovoj školi djeca postaju bolja, oduševljavaju se za pohađanje crkve, rado mole. Taj drugi mnogo je vredniji od onoga prvog.

Imam dva dječaka: jedan zna sve naizust i sve razumije, ali po tome ne živi; drugi malo shvaća, ali se trudi da postane bolji, provodi u život ono što je učio. Taj je ozbiljno shvatio katekizam.

3. Pitali su Michelangela: »Kako vam uspijeva stvoriti sve te kipove kao da su živi?« On odgovori: »Kipovi su već u mramoru. Sve je u tome da ih čovjek iz njega izvadi.«

Djeca su neobrađena kao i mramor. Iz njih se mogu izvući vitezovi, junaci, upravo sveci. I to je posao vjeroučitelja.

4. Uklonite li katekizam, ne znate koje sredstvo da primijenite kako bi djeca i odrasli postali bolji.

Možete se uhvatiti »ljudskoga dostojanstva«. Maleni ne znaju što to znači, odrasli to ne shvaćaju ozbiljno.

Hoćete li se osloniti na »kategorički imperativ«? Sve gore od gorega!

Sasvim je, međutim, drukčije ako malenima i velikima govorite o Bogu koji sve vidi, koji nagrađuje i kažnjava, koji je dao svet i nepovrediv zakon, koji daje sakramente da ojača našu volju, koja je dobra, ali tako slaba i nepostojana.

5. Znam: neki su učili katekizam, a ipak su postali zli.

Ali katekizam im je u srce utisnuo barem grižnju savjesti. Ta grižnja savjesti neće im dati da mirno griješe, prije ili poslije obratit će ih na dobro.

6. Kaže se da su i filozofija i znanost kadre ljude učiniti dobrima i plemenitima.

Ali ne može se to ni usporediti s katekizmom, koji ukratko naučava mudrost koja je sadržana u svim bibliotekama, rješava probleme svih filozofija i zadovoljava najbolnija i najteža traženja ljudskoga duha.

Katekizam tumači zašto se trpi na ovome svijetu, kako treba upotrebljavati bogatstva, zašto svi moraju

raditi. Postavlja za primjer Krista i kaže: U njega se ugledajte, on je vaš brat. Želi vam dobro, oprašta vam, dolazi živjeti s vama.

Katekizam neprestano poziva: Budi dobar, budi strpljiv, budi čist, opraštaj, ljubi Gospodina! Napokon: nema na svijetu jače moralne snage od katekizma.

2. Katekizam je potreban

7. Zaista šteta što je ta neizmjerna snaga tako malo iskorištena! Djeca pomalo uče katekizam; odrasli, zavaravajući se da su ga već naučili, ne uče više. Stoga se širi nevjerojatno neznanje o vjeri. Ljudi koji poznaju znanost i koji su pročitali cijele police knjiga ne znaju ništa o kršćanstvu usred kojega žive, nikad ne pročitaše cijelo Evanđelje, ne razlikuju pogrebni obred od mise, itd.

A što da kažemo o tolikim drugim ljudima koji pohađaju crkvu, koji se smatraju pobožnima, a zapravo im sasvim nedostaju vjerske spoznaje? Taj svijet misli da ima vjeru, a ima samo neku nježnost; u pobožnosti ne traži volju Božju, nego dojmove, osjećaje i isprazne zanose; ne poznaje pravu pobožnost, nego prakticira gomilu pobožnosti koje su povezane uz neke formule, uz neke brojeve — što je napola kabala (kabala je starinsko tajanstveno učenje o značenju nekih brojeva — op. prev.), a napola praznovjerje; isprażnjuje glavu i srce, a opterećuje jedino živce.

8. Za malu se djecu kaže: »Još su tako mali! Prerano je učiti ih o vjeri!«

Međutim, jedan je odgojitelj majci koja ga je pitala kada treba početi s poučavanjem svoga djeteta koje je imalo dvije godine, odgovorio: »Odmah! Kasnite najmanje tri godine!« Htio je reći da su djeca sposobna za vjerske utiske od prvih trenutaka života.

Drugi odgojitelj piše da ni kroz četiri godine sveučilišta čovjek ne nauči toliko koliko u prve četiri godine života. Toliko su prvi utisci odlučni i neizbrisivi.

9. Ima ih koji s Rousseauom kažu: Želim poštivati slobodu svoga djeteta, ne želim mu nametnuti nikakvu vjersku pouku. Kad mu bude dvadeset, sam će izabrati.

Misle li, međutim, takvi roditelji da su zapravo svojoj djeci već sve nametnuli? Život, jer nisu od djece tražili dopuštenje da ih rode. Zatim hranu, odjeću, kuću, školu...

S druge strane: tko će se u dvadesetim godinama dati na proučavanje religija? Dvadeset godina! Vrijeme tolikih ispita za one što studiraju, vrijeme rada, obrta, radionice, ureda. Vrijeme strasti, zabave, sumnji. Tko će tada imati volje i vremena da uzima u ruke debele knjige, da proučava sve religije svijeta kako bi vidio koja je od njih istinita i najbolja?

Zatim, roditelji ne čekaju da bolesti uđu u tijelo njihova djeteta da bi ih onda tjerali lijekovima; nasuprot, sve čine da bolesti ne uđu u malo tijelo.

Tako treba činiti i kad je riječ o duši: unijeti u nju katekizam, ispuniti je strahom Božjim, da zle navike ne uđu. Ne čekati da sve mane uđu pa da imamo priliku vjerom ih istjerivati.

10. Naš dječak treba raditi, mora studirati! Da, ali prije svega mora postati dobar, treba ga osigurati protiv svih zavođenja i napasti koje ga čekaju.

Neće Pitagorin poučak ili stolarska klupa ili neka diploma obuzdati strasti.

Taj dječak ide putem na kojem ga čekaju zasjede: seks, novine, kino, gostionice... Slati dječake i djevojke u život bez katekizma bilo bi kao slati vojnike u rat bez municije, pripremati ih da budu poraženi i nesretni.

11. Odrasli se ispričavaju: mi smo već naučili katekizam!

Da, ali to je bio katekizam za djecu, sastavljen od malog broja spoznaja, izražen slikama, riječima i osjećajima prema dječjoj mjeri. Taj je katekizam poticao maštu, srce. No sad ste odrasli i treba vam nešto više, nešto bitnije, da vam rasvijetli i glavu i život. Sad vam trebaju čvrsti i jasni razlozi, uvjerljivi odgovori, kojima biste pobjedonosno odbijali napadaje što se sa svih strana dižu protiv vjere.

Nikada se kao u naše dane nije osjećala potreba vjeronauka.

3. Zakoni o vjeronauku

12. Nikakvo čudo što su i Božji i ljudski zakoni propisali učenje katekizma.

Božji zakoni u prvom se redu odnose na biskupe i na roditelje. Prvima je Isus rekao: »Idite i naučavajte!« Drugima Bog, preko same naravi, kaže: Djeca koju sam vam povjerio nisu samo tijela koja treba hraniti i odijevati, nego i duše koje treba odgojiti i uzdignuti.

Ljudski zakoni pobliže određuju ono što Bog o tome hoće. Papa je intervenirao s osam glasovitih kanona (1329—1336) »Zakonika crkvenoga prava« i s drugim znamenitim dokumentima. Javio se i venetski pokrajinski koncil, zatim biskup sa sinodom, onda je država

izdala zakone o vjeronauku u školama, a organizacije Katoličke akcije pravila za svoje članove.

(To mons. Luciani govori o prilikama u Italiji. U SFRJ nema vjeronauka u školama, te je državni zakon s obzirom na vjeronauk negativan, dopušta ga jedino u crkvenim prostorijama. No naše Biskupske konferencije i svaki biskup napose dali su određene propise za održavanje vjeronauka. I svake godine, osobito kad počinje škola, biskupi upućuju vjernicima posebna pisma pozivajući ih da ozbiljno shvate svoju obvezu da sami proširuju svoje vjersko znanje i da svoju djecu šalju na vjeronauk. Vjeronauk je najozbiljnija obveza svakoga vjernika. Ne slati djecu na vjeronauk ili ne dolaziti na vjeronauk, to je teško zanemarivanje vjerskih dužnosti, grešna nemarnost, koju smo dužni u ispovijedi priznati i koju smo dužni popraviti. Jedino u slučajevima kad bi redovito i javno pohađanje vjeronauka urodilo velikim štetama za obitelj, roditelji će, u dogovoru sa svećenikom, svoju djecu sami poučavati ili ih posebno povjeriti na vjeronauk kojemu svećeniku ili drugoj kojoj sposobnoj osobi, služeći se prikladnim knjigama. U svakom slučaju takvu će djecu u zgodno vrijeme dovesti na ispit svećeniku i dogovoriti se kada će i na koji način takva djeca pristupiti sakramentima. — Op. prevodioca.)

13. Najvažnije odredbe tih ljudskih (crkvenih) zakona su ove:

Vlastita je i teška odgovornost župnika da s najvećom brigom kršćanski narod poučava u katekizmu. Župniku pomažu vjernici dobre volje, na prvom mjestu: redovnici, redovnice, članovi Katoličke akcije i učitelji koji predaju vjeronauk u osnovnim školama.

14. Svaka župa mora imati ove tečajeve katekizma za djecu: priprava za prvu pričest; priprava za krizmu; nedjeljna župna škola za djecu; praznička škola koja se održava u vjeronaučnom domu, u drugim dvoranama ili po privatnim kućama. Osim toga treba održavati posebne blagdanske tečajeve vjeronauka za odrasle. Ti se održavaju navečer ili uz najposjećeniju misu.

15. U osnovnim školama katekizam predaje učitelj sat i pol tjedno u prva dva razreda, a po dva sata u trećem, četvrtom i petom razredu.

U trećim, četvrtim i petim razredima dopušteno je, osim toga, svećeniku da svake godine održi cijeli tečaj od dvadeset lekcija.

(To je stanje u Italiji u vrijeme kad je ova knjižica napisana — op. prev.)

16. Organizacija Katoličke akcije dopunjava te pouke godišnjim tečajevima za svoje članove. To su tečajevi s određenim programima, koji se završavaju ispitima i svjedodžbama, i nagradama na župnoj, biskupijskoj, područnoj ili nacionalnoj razini. Ti tečajevi idu od najosnovnijih spoznaja za najmanje, do testova za dječake i djevojčice, za pripravnike i pripravnice, za mladiće i djevojke, za muževe i žene, sve do posebnih tečajeva za sveučilištarce i diplomirane. Do tridesete godine života član Katoličke akcije, ako je bio član od djetinjstva, sudjelovao je u 26 tečajeva i prošao 26 ispita iz katekizma.

Pitanja i primjeri

— Je li katekizam samo naobrazba? (2—3)

— Je li katekizam koristan? (45)

— Je li potreban samo djeci? (11)

— Ima li zakona koji određuju poučavanje katekizma? (12—16)

— »Moj je dječak već primio prvu pričest. Ne šaljem ga više na vjeronauk.« (10—11)

— »Moj će sin, bude li htio, učiti to kad odraste.« (9)

II.

VJEROUČITELJ

1. Poslanje vjeroučitelja

1. Murillo je načinio sliku koja se zove »Dječaci sa školjkom«. Na mirnoj i vedroj pozadini, dok anđeli s visine gledaju i smiješe se, Dječak Isus daje malom Ivanu Krstitelju piti iz jedne školjke vodu koju je zahvatio iz prebistra potoka koji mu izvire pred nogama.

Eto vjeroučiteljeva poslanja: poput Isusa davati djeci, katekizmom, vodu vječnoga života.

2. To je poslanje plemenito. Vjeroučitelj nastavlja djelo Isusovo, djelo apostolâ, svrstava se među biskupe, svećenike, misionare; pomaže obitelji koja nije uvijek sposobna sama odgojiti djecu; pomaže domovini odgajajući joj dobre građane. Osobito pomaže vjeri. Zacijelo, u središtu vjere su sveta misa, sakramenti, bogoslužje. Dosta je pomisliti kakve tragove ostavlja u čovjeku prva pričest, obred vjenčanja, dobro obavljena ispovijed.

No, što se ubire u prvoj pričesti, u dobro proslavljenom vjenčanju? Ono što je vjeroučitelj posijao.

A tko ide na misu, na bogoslužja, tko iz njih izvlači praktične plodove? Onaj koji se na to pripremi ozbiljnim, redovitim katekizmom.

Tko se ispovijeda iskrenim priznavanjem grijeha, pravim kajanjem i čvrstom odlukom? Onaj tko je imao dobra vjeroučitelja koji mu je o ispovijedi priopćio spoznaje, uvjerenja i dobre navike.

Veliki ljudi poput Alessandra Volte, Silvija Pellica i Cesara Cantùa držali su da im je čast kad su mogli skoro svake nedjelje tumačiti vjeronauk djeci u župnoj crkvi.

I Napoleon je u posljednjim godinama života katehizirao. I Karl Albert osobno je svoju djecu poučavao kako se treba ispovijedati, pričešćivati, sudjelovati u svetoj misi.

Reče Pijo X.: »Apostolat vjeroučitelja danas je veći od svakog drugog apostolata.«

3. To je poslanje teško. Teškoće dolaze osobito od učenika. Djeca su često površna, nepostojana, nemirna, rastresena mnogim stvarima. Obitelji znaju vrlo malo pomagati vjeroučitelju, čak mu otežavaju posao i razaraju ono što on gradi.

Druge se teškoće odnose na samog vjeroučitelja, koji osjeća da nije dovoljno pripremljen za poučavanje, koji nema dosta vremena, boji se vezati, mora se podvrgavati naporu pripremanja, teško mu je održavati disciplinu itd. I tako katehist gubi hrabrost, to lakše što je većim zanosom pristupio tome poslu. Ne vide se plodovi, nailazi se na otpore, doživljavaju se razočaranja, gorčine, čovjeka hvata volja da sve to ostavi...

4. Ipak, to poslanje donosi plodove. Teškoće se svladavaju. Tko je predan poslu i ustraje i uvijek iznova pokušava, i osobito nastoji tako se pripremati da mu predavanja budu dopadljiva, privlačna, uspijeva pobuditi dječje zanimanje.

Plodovi ne mogu izostati. Sigurna je, naime, nagrada Gospodina, koji je rekao: »Sve što ste učinili jednome od ovih malenih, meni ste učinili.« I: »Oni koji su mnoge učili pravednosti, u vječnosti će zasjati poput zvijezdâ.«

Međutim, ima uspjeha i ovdje na zemlji. Poljodjelac ubire plodove više mjeseci nakon sjetve. Vjeroučitelj je također sijač. Često se plod njegova poučavanja vidi kasnije, kad njegovi vjeroučenici odrastu, kad zapadnu u kakvu nevolju, na smrtnoj postelji. Često je pak plod vidljiv odmah u djeci koja zaista uče, koja postaju bolja i koja su nam zahvalna.

2. Vjeroučiteljeva svojstva

Hoće li njegovo poslanje uspjeti ili ne, to zavisi u prvom redu o samom vjeroučitelju. Sveti Filip Neri i sv. Ivan Bosco katehizirali su dječake u kojem kutu sakristije, bez udobnog prostora, bez nastavnih sredstava, a ipak su djecu zanosili kao neki čarobnjaci i mijenjali ih. Oni su imali ono što je prije svega potrebno: lijepa svojstva koja se mogu ovako izreći:

vjerska svojstva koja čine kršćanina;

moralna svojstva koja čine čovjeka;

profesionalne sposobnosti koje čine učitelja;

izvanjske sposobnosti koje ne donose ništa novo i nisu uopće nenadoknadive, ali daju pun uspjeh već spomenutim svojstvima, omogućuju vjeroučitelju da pred djecom zablista u punoj svjetlosti kršćanina, čovjeka i vjeroučitelja.

a) *Vjernik*

5. Dobro ponašanje. To je temeljno svojstvo. Djeca bolje čitaju katehista nego katekizam. Više uče od njegova

ponašanja nego od njegovih riječi, više očima nego ušima. Oni su kao spužve: upijaju osobito ono što vide. A vide mnogo: imaju vrlo osjetljive antene da osjete kakav je katehist sam u sebi. Ako on nije dobar, može njegov izvanjski glas govoriti što god hoće, ali iz njega izvire mnogo drugih glasova da poreknu ono što on ustima izriče.

Ne možemo djecu navesti da budu dobrostivi, da opraštaju, ako nam je lice obilježeno tvrdim mislima srdžbe i osvete.

Nećemo nikoga lijepim riječima oduševiti za čistoću, ako nam je duh zamračen ružnim navikama i nečistim mislima.

Vjeroučitelj ne može davati ono čega nema; on ne predaje čak ni ono što ima ili ono što zna, nego ono što sam jest.

6. Pobožnost. Bog je sebi pridržao da daje duši nadnaravni život, to jest milosti i kreposti. Vjeroučitelj je samo oruđe kojim se Bog služi. Ostane li sjedinjen s Bogom, živeći u stanju milosti, činit će djeci dobro; odcijepi li se smrtnim grijehom od Boga, njegovo će djelo biti neplodno.

To je kao s električnom žaruljom: spojena u krug struje, ona svijetli; isključena iz toga kruga, ostavlja sve u mraku.

Bilo je vjeroučitelja koji su bez izvanjskih sposobnosti, slabo obdareni inteligencijom i oskudne kulture ipak postizali čudesne plodove. Imali su duboku pobožnost koja je djeci pribavljala više od sve rječitosti ovoga svijeta.

To su vjeroučitelji koji nisu samo o Bogu poučavali nego su Boga pokazivali i činili da se Bog čuje; poput Arškog župnika, o kome se govorilo: »Pođimo vidjeti čovjeka kroz kojega se vidi Bog!«

Ne može se ni pojmiti vjeroučitelj bez prave pobožnosti.

Kako da nekoga privede Božjoj ljubavi ako sâm ne ljubi? Kako će nekoga učiti moliti i pristupati sakramentima ako sâm nema teka za molitvu, ako nije oduševljen za svetu službu, ako se površno klanja, križa itd.? Pobožnost nije maska koja se može staviti i skinuti. Ona je miris koji izlazi iz duše koja je željna Bogu ugađati, a djeca to osjećaju i prepoznaju izvanrednom lakoćom.

Ako djeca osjećaju da su voljena, otvaraju vrata svojih srdaca, povjeravaju se, slušaju, daju se uvjeriti i čine ono što im se preporuča.

7. Duboko uvjerenje. Vjeroučitelj mora biti zanosnik, duboko uvjeren. Uvjeren da je njegovo poslanje velika stvar, da je sve što naučava čista istina, da će djeca, u zamahu napora, biti uzdignuta, postati boljom. To uvjerenje nadahnjuje njegov apostolat; njime će on postati umjetnik katekizma; bez njih će biti katehetski obrtnik, nesposoban da odgoji i povede.

Dva planinara penju se na jednu stijenu: prvi iz mode, drugi iz sportskog oduševljenja.

Slušajte ih kad se vrate. »Što sam vidio?« — kaže prvi. — »Ah! Ništa osobito: četiri užeta, četiri stabla, potoke, polja, komadić neba i ništa više!« I zijevne.

Drugi kaže: »Što sam vidio? Nezaboravno! Litice, i opet litice, i polja, i potoke, i plavetnilo neba, i sunce — sve čudesno!« Dok to govori, vidi se kako mu sve te divote još blistaju u očima i u duši.

Ta dvojica govore isto, ali na sasvim različite načine. Prvi nikoga neće navesti da se pokuša penjati; drugi će svojim oduševljenjem u drugima zapaliti čežnju za vrhuncima, vodit će ih u nove pothvate.

Tako je i s vjeroučiteljem. Nije dosta da kaže, nego govoreći treba da potiče, oduševljava, usmjerava.

b) Čovjek

8. Voljeti djecu. Lacordaire je napisao: »Bog želi da se ljudima ne učini nikoje dobro osim iz ljubavi.« Upravo je tako. Ako ne osjećaju da su voljeni, ljudi postaju nepovjerljivi, rade na silu, zapravo ne rade.

Sâm vjeroučitelj, ako djecu ne voli, nikada neće smoći snage da prebrodi neuspjehe, dosade, nezahvalnosti koje su povezane s njegovom službom; još manje će imati snage da ima povjerenja u ljude, da ih shvaća, da bude strpljiv.

9. Strpljivost. Ona je vjeroučitelju zaista potrebita. »S djecom« — kaže sveti Franjo Saleški — »treba čašica mudrosti, bačva razboritosti i more strpljivosti.«

To svi znaju tako da narod, kad koji učitelj nema uspjeha s djecom, kaže: »Ne uspijeva jer nema strpljivosti.« Kad je pak neki učitelj sposoban i vješt, narod jednostavno kaže: »Kako li je samo strpljiv!«

10. Pravednost. Dijete ne podnosi pristranosti i nepravednosti. Kad ih vidi ili mu se čini da ih vidi, trpi, udaljuje se zatvarajući se u sebe. Kad je o tome riječ, ono što je za nas ludorija, to za dijete ima izvanrednu važnost. Treba takve stvari izbjegavati nastojeći sa svima jednako postupati, čuvajući se simpatija prema bogatijima i inteligentnijima, prema onima koji su bolje odjeveni itd. Ako nekome treba davati prednost, neka to budu siromašniji, nerazvijeniji, zaostali.

11. Poštivanje istine. Djeca su također izvanredno osjetljiva za istinu. Ona imaju golemo povjerenje u vjeroučitelja. Stoga si on ni za šalu ne smije dopustiti da kaže nešto neistinito, ili dvoznačno.

U tom pogledu nikada ne može biti prevelika razboritost i skrb da se pred djecom ne izgubi ugled čovjeka od riječi. Kad se, na primjer, pripovijeda, treba paziti da se pojedinosti ne mijenjaju. Dijete osobito pamti sitne pojedinosti te je zbunjeno ako ih drugi put čuje drukčije. U njemu se budi sumnja koja od nevažnih pojedinosti lako prelazi na ono bitno, na same istine koje mu se predaju.

c) Stručnjak

12. Znanje. Da bi se poučavalo, treba znati; da bi se poučavalo o jednoj stvari, treba znati tisuću drugih; da bi se poučavalo dobro, treba znati izvanredno.

Evo ljestvice: tko izvanredno zna, poučava dobro; tko dobro zna, poučava podnošljivo; tko podnošljivo zna, poučava slabo.

U osnovnoj školi učiteljica ne poučava stvari koje bi bile opsežnije ili teže od istina iz katekizma. Ipak se od takve učiteljice traži najmanje trinaest godina studija, traži se da položi teške ispite.

Kaže se: Oh! Pa riječ je o djeci!

Da, upravo je zbog toga potrebno znati i imati vrlo jasne i točne spoznaje. Inače se ne može govoriti na lak i jednostavan način.

Evo što se događa kad vjeroučitelj malo zna: u dječje glavice ulaze zablude, sumnje i smućenost; vjeroučitelj govori i ide dalje, ali bez neusiljenosti, bez živahnosti, bez samopouzdanja; dječaci opaze kako mu je znanje nesigurno — zbogom učiteljev ugled!

13. Znati poučavati, to nije isto što i znati. Jedno je imati misli u svojoj glavi, a drugo prenositi ih u glave drugih.

Ima pravih bunara mudrosti koji se ne znaju drugima priopćiti.

Ima govornika koji izvanredno govore odraslima, a nisu u stanju pobuditi pozornost u djece.

Ima također učitelja koji su sposobni djeci dobro predavati povijest i zemljopis, ali nisu sposobni predavati vjeronauk, jer taj predmet ima sasvim vlastite teškoće. Prema tome, nije dosta da vjeroučitelj zna, da ima znanje, nego mora imati sposobnost da svoje znanje malenima preda didaktikom, upravo, katehetičarskom didaktikom.

14. Da bi se postigla ta sposobnost, vrlo je korisno imati:

1) smisao za prilagođivanje, tj. da se svoj govor može prilagoditi onome tko ga sluša. Drukčije se govori djeci različite dobi. I kad je riječ o djeci iste dobi, drukčije se govori inteligentnijoj, a drukčije manje inteligentnoj djeci. Uvijek treba nastojati da se iznose lakše stvari, i o teškim stvarima da se govori na lak način. Predmet uvijek treba prikazati s privlačne strane, da se djeci dopadne i da ga zavole.

2) jasnoću; malo ideja, ali da su zorne i da sé pamte. Bolje je malo ali dobro nego mnogo a zbrkano. Treba upotrebljavati lake riječi koje djeca već poznaju i razumiju, riječi konkretne i, ako je samo moguće, popraćene slikama. Ne valja reći: »Božja mudrost«, bolje je: »Bog se sjajno snalazi« ili »Bog je fantastično vješt«. Nećemo reći: »Perica se zastidio«, nego: »Perica je pocrvenio od stida.« Još bolje: »Perica je od stida pocrvenio kao paprika.«

3) znati pripovijedati; to je jedna od najboljih sposobnosti za uspjeh kod djece koja su željna priča te pohlepno gutaju pripovijesti koje im se pripovijedaju skladno i opširno.

15. Dijete je strašan karikaturist. Ono odmah otkrije ako u vjeroučitelju ima išta čemu se može narugati.

No, sve što je izvanredno, svaka vještina, skladnost, umiljatost osvaja i zanosi dijete.

Malo treba da djeci postanemo ruglo, također malo da se s nama oduševe.

Zbog toga treba da vjeroučitelj bdije i pazi na svoju vanjštinu.

16. Paziti na izraz lica. Djeca ga promatraju, iz njega čitaju misli koje su riječima nepriopćive, osobito osjećaje što ih vjeroučitelj prema njima gaji.

Stoga, nipošto strašno lice! Nikakve pretjerane žalostljivosti, dijete to shvaća kao zloću. Imamo li muka, proživljavamo li teške trenutke, ne dajmo da to djeca opažaju. Ako u nama grmi i kiši, neka nam lice ostane vedro, tako smireno da djeca kažu: vjeroučitelju je s nama lijepo, on je dobar, on nas voli.

17. Važan je i pogled. Djeci više govore vjeroučiteljeve oči nego njegova usta. U očima vide nijanse riječi. S druge strane, oči su one s kojima on vlada i pokazuje da želi gospodariti situacijom. Budno oko prodorna i oštra pogleda impresionira i ukroćuje.

18. Paziti na pokrete. Prirodni i trijezni pokreti oživljuju riječ i čine je privlačnom, osobito kod djece koja su navikla riječi što im nedostaju nadomještati živahnim pokretima lica, stavljajući u pokret oči, ruke, stas, glas, cijelo tijelo. Ako su nam pak pokreti mehanički i nespretni, postajemo smiješni, a djeca se rastresu.

19. Osobitu skrb valja posvetiti glasu. Najmanje što se traži jest to da se riječi dobro artikuliraju, bez brzanja,

bez gutanja slova, bez mucanja. Ne zaglušivati vikom, također ne govoriti odviše nisko, među zubima, tako da djeca ne shvaćaju ili se moraju naprezati da shvate.

Ispočetka se govori polako da se privuče pozornost; onda se glas diže i spušta, izmjenjuje se tihi i jaki glas, na nekim se mjestima uspori, na nekim ubrza.

Tko ima lijepu boju glasa, to mu može biti od velike koristi. Ugodan glas, pobuđujući zanos i pobožnost, može i najobičnije stvari učiniti privlačnima, poput dobrih vila što u pričama pretvaraju pastirice u princeze.

Upotrebljava li vjeroučitelj koju poštapalicu, neku riječ ili izraz koje voli često ponavljati? Neka dobro pazi, inače će to opaziti učenici, koji će na kraju sata točno znati je li pedeset ili šezdeset puta izrekao »sve u svemu«, »zar ne«, »kako da kažem« ili druge takve bisere.

20. Vanjski izgled također je važan. Pretjerana elegancija, mirisne vodice, puder, ruž, razmetanje vjeroučitelja (ili vjeroučiteljice) navest će djecu da mu se smiju, ali površnost i neurednost također će na njih loše djelovati.

Polazeći na predavanje katekizma ide se na važan posao. Stoga se treba i dolično odjenuti, uredno počešljati, neka u tome ne uzmanjka osobni stil. To zaslužuje katekizam, zaslužuju to i djeca.

21. Napokon, ako vjeroučitelj ima neke sposobnosti koje će izazvati divljenje ili sklonost učenikâ, neka ih ne krije, nego neka ih iskoristi za uspjeh pouke.

Ako je, na primjer, sposoban nogometni vratar, treba li da to djeca doznaju? Neka samo bude vratar, neka sudjeluje na utakmicama, neka i na taj način stječe ugled kod djece. Zna li lijepo pjevati, zna li crtati? Neka slobodno kojiput pokaže te svoje sposobnosti, ne da se napravi važan, nego da učini dobro.

3. Kako se postaje vjeroučitelj

22. Da bi netko postao dobar vjeroučitelj, traži se neki minimum prirođenih darova, odnosno određena naravna prikladnost za zvanje odgojitelja.

Kajo, doista dobar mladić, ali slaba pamćenja, koji govoreći muca i zapleće se, nije za vjeroučitelja.

Sempronije je nervozan, razdražljiv, svaki čas, bez prava razloga, dijeli pljuske. Ni on nije za taj posao.

Ticije je izvanredno bojažljiv, dok govori djeci, zatvara oči, ne usuđuje se ljude gledati u lice. Takav bi mogao voditi razred samo ako se doista izmijeni.

Zaključujemo, dakle, da za formaciju dobrog vjeroučitelja mnogo znači dobra volja, čvrsta ustrajnost, studij, vježbanje; ali sve to uz uvjet da u čovjeku postoji određena osnovica prirodnih sposobnosti.

23. Religiozna i moralna svojstva stječu se molitvom, primanjem sakramenata, razmatranjem, trajnim naporom oko izgradnje veselog, strpljivog, čestitog i optimističkog karaktera. Bez molitvenog razmatranja uvjerenja neće do temelja prožeti dušu. Mnogo vrijedi i praksa ispita savjesti i jedan dan sabranosti u mjesecu.

24. Odgovarajuće znanje stječe se marljivim i ustrajnim studijem katekizma.

Nije dosta završiti studij, treba još studirati, s opširnijim i boljim tekstovima, nikad ne reći da je dosta, i studirati s pozornim razmišljanjem.

Zacijelo se ne traži da svaki vjeroučitelj zna sve što mora znati župnik, ali je izvjesno da onaj tko druge poučava, ma koliko je učio, nikada ne zna dovoljno.

25. Didaktička sposobnost, vještina poučavanja, stječe se prije svega praksom. Pogrešno je reći: pohađam tečaj, učim traktat o pedagogiji, i time sam osposobljen za poučavanje. Učitelj se postaje samo poučavanjem.

Dobra je stvar pohađati tečaj i proučavati traktat, ali uz uvjet da se odmah u praksi primjenjuje ono što se pročita. Kad se stvar iskuša u praksi, treba se vratiti predavanju i knjizi, da bi se vidjelo gdje je naš postupak bio ispravan a gdje smo pogriješili.

Rečeno je: prvih deset godina učitelj poučava na račun učenikâ. To je, možda, pretjerano, ali ostaje činjenica da se u »zanatu« poučavanja vrlo dugo ostaje »šegrt«.

26. I kad je čovjek već u praksi, i kad već ima ponešto iskustva, boji se i osjeća stalnu potrebu da uči. Dolaze nova djeca, razredi se obnavljaju. Vjeroučitelj se mora također obnavljati, a ne usidriti se i reći: sad mi je dosta.

27. Osim tečajeva za katehiste treba, koliko je god moguće, sudjelovati na skupovima, na katehetskim »danima«. Dobro je čuti što kažu iskusni vjeroučitelji. Oni mogu iznijeti iskustva kojih u knjigama nema. Još je bolje slušati kako oni održavaju vjeronauk sa svojim vjeroučenicima. Izvrsno je pretplatiti se na koji katehetski časopis (»Sussidi«, »Catechesi«, »Via, Verità e Vita« — savjetuje mons. Luciani svoje čitatelje, a mi moramo priznati da u ovom času, dok ovo izdajemo, nemamo još specijaliziranog katehetskog časopisa, no svaki će vjeroučitelj naći mnogo vrijednih i aktualnih članaka u zbornicima naših katehetskih škola — op. prev.), imati na raspolaganju katehetsku knjižnicu koja je opskrbljena tekstovima, nacrtima i časopisima.

Osim svega toga valja se potruditi i načiniti vlastitu zbirku primjera, pripovijesti, crteža. Istina je da se već nađe u prodaji takvih gotovih zbirki, ali to je nešto općenito i ne mora uvijek biti prikladno upravo za naše vjeroučenike niti za naš osobni temperament. Treba imati na raspolaganju vlastitu građu koju smo u praksi provjerili, za koju već znamo da odgovara.

Tu građu treba pripremati malo po malo. Čuo sam zgodan primjer u nekoj propovijedi. Zašto ga ne bih pribilježio? Kod kuće ga zabilježim i spremim. Već sutra ga mogu upotrijebiti.

Čitam neku dobru pripovijest. Hajde, zabilježi za sebe koju rečenicu. Sutra ću je ponoviti svojim učenicima. Tako se obogaćujemo dobrom građom.

Pitanja i primjeri

— Zašto je velika stvar katehizirati? (2)

— Je li lako katehizirati? (3)

— »Više ne katehiziram: i tako nemam uspjeha.« (4)

— Zašto je važno dobro ponašanje? (5)

— Koja se moralna svojstva traže od vjeroučitelja? (8—11)

— Koja su svojstva katehete kao stručnjaka? (12—13)

— Zašto treba paziti i na svoju vanjštinu? (15)

— »Dosta je da vršim svoju dužnost za vrijeme predavanja.« (6)

— »Neke učenike nikada ne ispitujem.« Je li to dobro? (10)

— »Dosta znam da mogu držati vjeronauk šačici balavaca!« (12)

— Kojim se sredstvima vjeroučitelj služi da postane sve prikladniji? (23—27)

— Može li svatko biti vjeroučitelj? (22)

— Je li korisna katehetska škola? (24—25)

III.

VJEROUČENIK

1. Dijete treba upoznati

1. Što mora znati učitelj da bi dječaka mogao poučavati u latinskom jeziku?

— Treba znati latinski! — odgovorio bi Nijemac.

— Mora poznavati dječaka! — odgovorio je Amerikanac Stanley Hall.

A mi kažemo: treba poznavati i jedno i drugo: latinski i dječaka.

Doista: prije sjetve poljodjelac mora poznavati ne samo sjeme nego i kakvoću zemlje kojoj će to sjeme povjeriti.

I tesar mora poznavati svojstva drva. Neće od trešnjeva drva načiniti držalo za motiku ili par drvenih sandala.

Tako i vjeroučitelj koji »obrađuje« dijete, mora to dijete poznavati.

2. Velika je pogreška smatrati da je dijete posve slično odraslom čovjeku, samo nešto manje, s manje znanja i iskustva.

Gledajte dijete kroz dalekozor, povećalom: učinit će vam se veliko poput odraslog čovjeka; ali pogledajte kako hoda, kako poskakuje, kako se smije — sasvim drukčije nego odrasli.

Dijete ne uči kao što mi učimo; ne može uvijek činiti ono što mi činimo: nešto što se nama sviđa, njemu se doista može ne sviđati, čak mu može biti odvratno.

Treba ga poznavati, znati njegov ukus, njegove mogućnosti, da bi se moglo s njim razumno raditi, prilagoditi njemu naše poučavanje i potaknuti ga na suradnju.

3. Jedan je ribar jako volio jagode. Pođe na rijeku, natakne jagodu na udicu govoreći: Sviđa se meni, sviđat će se i ribama! Ali ribama se jagode uopće nisu sviđale. One bi radije crva, a taj ribar nije mogao crva ni smisliti. Tako se dogodilo da su ribe obilazile udicu, a ribar je ostao praznih ruku.

Zamijenite u tom primjeru ribara s vjeroučiteljem, ribice s vjeroučenicima, pa zamislite što se događa kad se vjeroučitelj ne potrudi saznati ukuse svojih vjeroučenika kako bi se njima prilagodio.

4. Nije dosta poznavati djecu uopće, nego treba upoznati svako pojedino napose, jer među njima ni dvoje nije sasvim jednako.

Rečeno je: »Svako je dijete original, riječ Božja koja se nikad ne ponavlja.«

Treba dodati: svako dijete ima i više izdanja samoga sebe. Stoga ga nikad ne možemo dovoljno upoznati niti smijemo prestati proučavati ga.

5. Kako živi dijete od nekoliko mjeseci? Hrani se, plače — a gotovo sve preostalo vrijeme troši na spavanje. Spava se od umora, od iscrpljenosti. Pa što je to dijete uradilo da je stalno umorno? Nešto sasvim jednostavno: ono raste, razvija se. I to ga umara.

No kad to dijete postane dječak ili djevojčica, umor postaje veći, jer se tjelesnom rastu dodaje trčanje i skakanje bez kraja i konca.

Vjeroučitelj mora imati na pameti da dijete nema samo dušu nego i tijelo koje se stalno umara. Držeći to na umu, vjeroučitelj će moći shvatiti i suosjećati s određenim dječjim ponašanjem, da ih ne zamara odviše ni predugo, da od njih ne traži nešto što ona ne mogu dati.

6. Rousseau je napisao: Dijete je dobro, pravi anđeo. Luther je prije njega rekao: Ni govora, ono je životinja.

Lamartine je mnogo točnije napisao: To je anđeo koji je pao s neba. Anđeo, ali s polomljenim krilima, koji će uzlijetati prema visinama, prema dobru, i to s naporom, kad mu netko pomogne da se pridigne. Ono ima dobre sposobnosti koje može razviti, ali ima i zle sklonosti za koje treba širom otvoriti oči.

7. Kad je riječ o krštenom djetetu, u njemu je, osim tijela i duše, još jedna stvarnost na koju treba računati: milost koja mu je u dušu usađena sakramentom krsta zajedno s krepostima vjere, ufanja i ljubavi.

Sve su to stvarnosti koje ne vidimo ali koje postoje te iznutra pomažu vjeroučiteljev pothvat.

Netko će reći: Maleni ne mogu shvatiti neke formule, neke pojmove.

Odgovaramo: Sami od sebe, uz pomoć samo naravnih metoda — zaista ne. Ali uz pomoć Milosti i Vjere, vrhunaravnom pedagogijom — da.

8. Da zaključimo. Dijete treba poznavati. I to ne samo općenito, nego svako dijete napose, vodeći računa ne samo o duši nego i o tijelu; ne samo o vidljivim nego i o nevidljivim, vrhunaravnim elementima.

2. Kako upoznati dijete

9. I mi smo bili djeca: neke smo stvari iskusili. dobro ih se sjećamo. Sjećamo se što nam se nije sviđalo, što nas je plašilo, što nam je bilo dosadno.

Šutjeti, sjediti, biti nepokretan pola sata, na primjer, to je za nas bilo pravo mučenje. Tri minute molitve činile su nam se dugačke kao pola sata. A pola dana igre, na trgu ili na ulici, to nam je protjecalo kao jedna minuta. Baš tako to doživljavaju i sadašnja djeca.

Eto, dakle, prvoga puta za upoznavanje djece: nadviti se nad sebe, sjetiti se djece kakvi smo mi nekada bili, da bismo shvatili djecu kakva su danas.

10. Drugi put predstavljaju knjige. Ima takvih knjiga koje proučavaju i opisuju djecu, ima takvih pedagoških i psiholoških tekstova. Ponajviše su ih pisali ljudi koji su proveli život među djecom. U takvim knjigama vjeroučitelj može mnogo toga pronaći što sâm nikada ne bi otkrio ili bi otkrio nakon mnogo vremena.

Ima i takvih knjiga koje opisuju djetinjstvo svetaca i velikana. I te knjige mogu za vjeroučitelja biti vrlo korisne.

11. Treći i najbolji put je samo dijete. Ono će se pred nama svojim postupcima otvarati kao knjiga, kao da nam govori: Želite li me upoznati, čitajte me.

Čita se promatrajući dijete: njegovo držanje, njegove postupke, pokrete, riječi, djela, prkosnu šutnju, njegov plač, igre koje voli, prijatelje s kojima se druži. Sve su to stvari koje, ako ih dobro promatramo i o njima razmislimo, trebaju pomoći da upoznamo ukuse, težnje, hirove, dobra svojstva, temperament.

Najprikladniji trenuci za promatranje jesu oni kad dijete nije svjesno da ga promatramo: u igri, na ulici, na šetnji, u časovima oduševljenja, potištenosti, itd.

12. Dijete se »čita« i tako da ga slušamo. Govoreći s nama, dijete čini dvoje: otkriva se i poučava nas.

Mi doista imamo što od djeteta naučiti: njegov način izražavanja, njegove jednostavne i slikovite izraze, njegove djetinjaste riječi. To su, međutim, riječi i izrazi kojima se moramo i mi služiti želimo li da nas dijete shvati i da bude pozorno na naš govor.

13. Međutim, promatranje samoga djeteta nije potpuno ako ga ne proširimo i na okolinu u kojoj dijete živi: na obitelj, na mjesto ili gradsku četvrt, na školu.

Liječnik ne gleda samo jesu li pacijentova pluća u redu: želi znati i kakav je zrak što ga taj pacijent redovito udiše.

Ima djece koja su obdarena dobrim svojstvima, ali u svojim kućama udišu ozračje koje je izopačeno psovkama i zlim razgovorima, još gorim primjerima. Vjeroučitelj mora na sve to računati kako bi se mogao usmjeriti.

14. Tko bi htio baš do dna proučiti jedno dijete, morao bi se sjetiti »Piramide« od Nicola Pende.

Da bismo upoznali četverostranu piramidu, treba upoznati svaku od četiri strane i još osnovicu. No, to smo i sami znali. Ali dijete — reče Pende — doslovno je nalik piramidi: ima osnovicu, bazu, koja je sastavljena od baštinjenih sklonosti, i četiri strane, a te su:

1) vanjski lik (morfološki aspekt); 2) unutrašnji tjelesni sokovi (endokrinološki aspekt); u duši pak: 3) moralni i 4) intelektualni aspekt.

Proučavajući, dakle, roditelje i obitelj vjeroučenika, može se nešto saznati o njegovim sklonostima; proučavajući njegovo tijelo, upoznajemo kakav mu može biti temperament; proučavajući njegova duševna svojstva, možemo odmjeriti njegove sposobnosti.

No, malo ih je koji su u stanju provesti sva ta proučavanja, jer to postaje zamršeno kad je riječ o proučavanju morfoloških i hormonalnih svojstava. Posebno se traži fina osjetljivost kad se želi zadirati u obiteljske tajne.

Mi ćemo se ovdje zadovoljiti s nekoliko lakših i praktičnih spoznaja, naglašavajući da se one odnose uvijek na jednu od slijedećih razdoblja djetetova života: djetešce (1—5 godina), dijete (6—10 godina), dječak ili djevojčica (10—15 godina), stariji dječak ili starija djevojčica (13—15 godina) te mladić ili djevojka.

Ovdje ponajviše govorimo o razdoblju koje smo označili nazivom »dijete«.

3. Što je dijete

15. Dijete je sazdano od samih osjeta. Ima oči, ruke, uši, jezik, grlo — te silno želi gledati, govoriti, dodirivati, opipavati, slušati, kušati. Lijepe ga boje opčinjaju, također zvukovi, i neki šumovi, ili »trijeskovi«, od kojih nâs starije zaboli glava, za njega su divna glazba. I često zapitkuje: Zašto ovo? Zašto ono? Ali zašto tako?

Dobar vjeroučitelj mora računati s tom silnom osjetljivošću, jer on se prije svega mora obraćati osjetima djeteta. Treba da mu pokaže religijske predmete, da ih dijete može dirati. Ako je moguće, pokazuje mu također lijepe slike, uči ga lijepim pjesmama, potpomaže radoznalost dopuštajući djetetu da zapitkuje, itd.

16. Dijete je sam pokret i sama igra. Živo srebro. Ako je mirno, ako se ponaša kao kip, treba se bojati da nije bolesno, jer zdravo dijete osjeća nesavladivu potrebu da se kreće, da se giba.

Stoga: pokrenuti u katekizmu dječju pokretnu snagu: mudro i raznoliko poticati djecu da budu u pokretu i to staviti u službu katehizacije.

Ima vjeroučitelja koji s djecom izvode igru s Deset zapovijedi, sa Sedam sakramenata, s Pet crkvenih zapovijedi, sa Sedam darova Duha Svetoga... tako da svako dijete predstavlja jednu Zapovijed ili jedan Sakramenat, pa to izražava riječima i pokretima. Drugi s djecom u razredu (u vjeronaučnoj dvorani) vježbaju kako se daje sakramenat krsta, potvrde, ili dramatiziraju koji prizor iz Evanđelja; zatim pozivaju djecu da ustanu na molitvu, za pjesmu itd.

— To je igra, a ne katekizam — mrmljat će tkogod.

— Oprostite, u obliku igre to je zapravo ozbiljan i mudar posao. Jer jedino što dijete zaista čini s punim zalaganjem, to je igra. U igru ulazi sa svom dušom, mnogo ozbiljnije nego što mi stariji pristupamo ozbiljnim poslovima. I zašto bi bilo zabranjeno jednom satu vjeronauka dati izgled igre ako to djecu privlači?

Ima vjeronauka koji bi htjeli biti ozbiljni, a ispadnu lakrdija. Ima pak vjeronauka koji izgledaju kao lakrdije, a nadasve ozbiljne plodove donose.

17. Dijete je samo srce i osjećaj. Tako često se smije i tako često plače. Ima toliko malih radosti i toliko malih boli, srce tako osjetljivo, s neodoljivom potrebom da bude voljeno.

Vjeroučitelj treba paziti da ne povrijedi dječje osjećaje. S djecom nema mjesta ironiji. Ukor i kazna se primjenjuju, ali pri tom je važno da djeca shvate da se to čini za njihovo dobro, iz ljubavi, da nam je neugodno i teško što ih moramo ukoriti ili kazniti.

Svi veliki odgojitelji bili su majčinski nježni prema djeci: Don Bosco, sv. Filip Neri i drugi. Biskup Dupanlup je opominjao vjeroučitelje: »Budite i očevi i majke.«

18. Dijete je sama fantazija. Živahni prizori silno ga se doimlju, potiču ga da oponaša ono što je vidjelo, često ga i zavode toliko da ne razlikuje ono što se doista dogodilo od onoga što si je uobrazilo.

Stoga je važno davati djeci dobre dojmove, a čuvati ih od zlih, držati ih daleko od stravičnih i nemoralnih prizora, ne pripovijedati im strašne priče o duhovima koji se navodno javljaju ili o tome kako je nekoga odnio đavao.

19. Dijete ima izvanredno pamćenje. I odrasli pamte na razne načine. Neki osobito pamte ono što vidjeli, drugi ono što su čuli ili izrekli; jedni dobro pamte ideje, drugi činjenice; ima ih koji rado i lako pamte brojeve, ima onih koji pamte samo nešto opipljivo.

Dijete također ima pamćenje s vremenskim prekidima. Nešto zapamti, neko vrijeme drži u pameti, zatim zaboravi, a poslije se opet sjeća. Slabo pamti kad je slabo ishranjeno, dok boluje od koje bolesti, dok se oporavlja od bolesti. Ne pamti apstraktne ideje, pamti međutim predmete, osobe, zvukove.

Dječje pamćenje obično nije pouzdano, jer je povezano s maštom i s izmišljanjem.

Iz svega je očito da prije nego što se od djece traži da neku formulu, neki vjerski obrazac nauče naizust, treba to dobro rastumačiti i uvjeriti se da su shvatili. Inače ćemo od njih načiniti papige.

Dobro je neku tešku misao povezati s nekim slikovitim događajem ili slikom. Tada će sigurnije zapamtiti.

Treba se često vraćati na osnovne pojmove katekizma, inače će ih djeca zaboraviti. »Ponavljati neumorno i tako da ne umara«, to znači govoriti isto na različite načine, tako da djeluje kao novo.

20. Dijete je samo povjerenje. »Rekla je mama, župnik, učitelj — dakle istina je.« Lako povjeruje i u čudesne stvari, u čudesa, u tajne.

Vjeroučitelj treba da odgovara toj dječjoj povjerljivosti, poštujući uvijek istinu. Nikada se ne smije nešto što je izmišljeno pripovijedati kao stvarno; nikad davati kao sigurno nešto sumnjivo; nikad ne pretjerivati u donošenju sudova (ne smije se reći djetetu da je slagalo i da će, ako se ne ispovjedi za taj grijeh, doći u pakao); ne tumačiti samovoljno Božju volju i Božje zahvate u život, inače se lako upadne u zamku kao ona majka koja je rekla sinu: »Vidiš! Igrao si na novce u petak, i zato si izgubio!« A dijete njoj: »Ali i za moga druga koji je dobio bio je petak!«

Vjeroučitelj treba povjerenje što ga dijete ima prema njemu iskoristiti da u djetetu utvrdi povjerenje prema Crkvi i Bogu. Vjeroučenik se penje ovim trim stepenicama: vjeroučitelj, Crkva, Isus. »To je meni rekao vjeroučitelj, vjeroučitelja je to naučila Crkva, Crkvi je to rekao Isus.«

21. Dijete teško zaključuje. Još je sasvim uronjeno u osjete; s naporom i za kratko vrijeme može se uzdignuti do apstraktnih misli; tko ga želi privesti razmišljanju, ne smije se u tome žuriti; treba ga učiti malo po malo, uvijek to pratiti činjenicama, slikama i bojama.

22. Dijete ima slabašnu volju. Nepostojano je, hirovito. Osim toga, budući da je naviklo biti okruženo tolikom

brigom od najranijeg djetinjstva, sklono je samo sebe smatrati malim suncem, a sve druge satelitima: ono je u središtu, drugi se moraju oko njega vrtjeti: ono zapovijeda, drugi trebaju slušati i služiti mu.

Na lijep način, ali odlučno treba ga stavljati na pravo mjesto: ne da samo zapovijeda, nego da bude poslušno i poučljivo. Treba mu izbiti iz glave da može slomiti volju onoga koga treba slušati; treba ga naučiti da se ono mora, i to savršeno, podložiti volji roditelja, učitelja, vjeroučitelja. Ne postigne li se to odmah na početku, malo je nade da će taj odgoj uspjeti.

Naravno, da bi se u tome uspjelo, treba ono što se od njega traži prikazivati kao nešto privlačno, uvjeravati ga tako da ga se ne povrijedi ili razdraži, služiti se uvjeravanjem, djelovati na osjećaje, a rijetko upotrebljavati kazne.

23. Dijete je nešto veliko. Naše su stoljeće nazvali »stoljećem djeteta«, jer se svijet nikada nije toliko brinuo za djecu kao u naše vrijeme. O djetetu se pišu studije, knjige, časopisi, cijele knjižnice. Djeca se zaštićuju, za njih se podižu kolonije, azili, posebne bolnice. Odgajaju se u svakovrsnim školama, cijelo čovječanstvo stoji oko njih kao zaštitni plot, svi se nad njih prigiblju.

Vjeroučitelj treba ići još dalje. On u djetetu vidi Božje dijete, braću anđeosku. Treba se sjetiti da će Bog tražiti od svakoga strogi račun kako je postupao s djecom (»Tko primi jednoga od ovih malenih, mene prima«). Tko nema takva uvjerenja i tko prema djeci ne osjeća vrhunaravno poštovanje, nije prikladan da se među djecom kreće: riskira da pokvari Božje djelo.

Pitanja i primjeri

— Da li se mi odrasli razlikujemo od djece samo stasom? (2)

— Treba li proučavati dijete? (1)

— Jesu li sva djeca jednaka? (4)

— »Dijete je sama dobrota; dosta je ne pokvariti ga!« (6)

— Kolika sredstva poznajem za proučavanje djece? (9—12)

— »Moj mali brat, bratić, nećak« — primjeri iz života.

— Pročitaj iz života svete Terezije od Djeteta Isusa (»Povijest jedne duše«) što je ona napisala o svom djetinjstvu.

— Ivici su djeca dosadna i teško mu je što mora s njima razgovarati. Kakav će on biti vjeroučitelj? (3-11-12)

— Mašta, pamćenje kod djece i kod odraslih. Razlike (18-19)

— Katehist Kajo voli djecu izrugivati. (17)

IV.

VJERONAUČNE METODE

1. Glavne metode

1. Do željena cilja može se stići raznim putovima. Tako i vjeroučitelj može izabrati više putova ili putovanja da bi poučio mlade o nekoj istini. Ti se putovi zovu metode. Ovdje ćemo najjednostavnijim riječima izložiti glavne metode.

2. Induktivna metoda ili polazak na putovanje. Tu vjeroučitelj promatra odgovor koji se nalazi u katekizmu kao cilj kamo treba stići. Nakon što je taj odgovor sam ispitao, pita se: Što bi sve ova djeca morala znati da bi mogla shvatiti taj obrazac, taj katekizamski odgovor? I nabraja u sebi koje su to ideje, koje prethodne spoznaje. Zatim nastoji te misli staviti u dječje glavice na što privlačniji način. Kad te misli i riječi u glavice uđu, vjeroučitelj će djeci pročitati odgovor koji se nalazi u katekizmu, dat će da ga i oni sami čitaju. I bit će im odmah jasno.

Uzmimo primjer. Vjeroučitelj treba rastumačiti izreku koja se nalazi u Katekizmu Pija X.: »Duša je duhovni dio čovjeka po kojemu čovjek živi, shvaća i po kojemu je slobodan.«

Vjeroučitelj će se zapitati: Koje se riječi nalaze u toj rečenici a moja ih djeca ne razumiju? Istražujući riječ po riječ ustanovit će da su to riječi i izrazi: »dio čovjeka«, »duhovno«, »živjeti«, »biti slobodan«.

Zatim, može im pripovijedati biblijski prikaz o stvaranju Adama: ... ljudsko je tijelo bilo načinjeno, ali je ležalo prostrto na zemlji, nije se micalo, nije govorilo ... Gospodin dahne ... Čovjek postade živ, skoči na noge, poče govoriti ... Eto potpuna čovjeka. Prije nego što je Bog dahnuo, postojao je samo dio čovjeka, njegovo tijelo. Nakon Božjega daha eto i drugog dijela: duše — i eto što znači da je duša dio čovjeka.

... Taj dio vrlo je važan. Da nije bilo duše, ljudsko bi tijelo ostalo nepokretno na zemlji, ukočeno, hladno kao kamenje. Duši treba zahvaliti što je čovjek mogao poskočiti na noge, micati se, hodati. Kamen se ne pokreće sam, ne raste, ne vidi — zato što nema duše; kunići, gušterice, ptice — jedu itd. jer imaju dušu (tako će djeca pojmiti da je duša ono što oživljuje tijelo).

I tako se nastavlja da djeca shvate riječi »duhovno«, »shvaćati«, »biti slobodan«.

Kad napokon vidi da su djeca shvatila sve te za njih do tada nepoznate riječi, vjeroučitelj dolazi pred njih s formulom i kaže: A sada, budite pozorni da nešto lijepo naučimo: »Duša je ... «.

Djeca se neće na tu formulu namrgoditi, jer u njoj pronalaze upravo sve ono o čemu su do tada razgovarali; stoga shvaćaju o čemu je riječ, stječu uvjerenje i lako nauče.

Ta je metoda razumna, djeci se sviđa, ali za vjeroučitelja je ponešto preteška.

Metoda je razumna, jer opravdano polazi od lakšega prema onome što je teže, od poznatoga na nepoznato.

Djeci se sviđa, jer prije nego što se pojavi gotov odgovor, ta ih metoda vodi na putovanje, kao u neku avanturu, na put u nepoznato; kada pak stigne jasan i blistav odgovor, radosni su kao da su ga sami otkrili.

Metoda je ipak dosta teška, jer se za nju traži poduzetnost, živahnost i solidna priprema.

3. Deduktivna metoda ili povratno putovanje. Tu vjeroučitelj shvaća odgovor kao polazište. Čita taj odgovor djeci, tumači ga riječ po riječ, i najlakše riječi, ne zaustavlja se dok svi dijelovi rečenice i svaka riječ napose nisu tako rastumačeni da ih djeca shvate.

Ta je metoda za vjeroučitelja mnogo lakša, za vjeroučenike mnogo manje privlačna.

Primjer. Vjeroučitelj odmah pročita onu rečenicu o duši koju smo gore spomenuli. Kad je pročita i kad je koje dijete pročita, stane tumačiti ... »Shvaćate li što znači 'duhovno'? Reći ću vam. Znate li razliku između živog bića i nežive stvari? Pazite ...« Itd. Itd. Na kraju zaključi: »Nadam se da ste sada shvatili odgovor.«

Ta je metoda doista lakša, jer vjeroučitelj nema što činiti osim slijediti obrazac, formulu. Zaista je jednostavnije neki stroj rastaviti nego ga složiti. No, deduktivna metoda upravo rastavlja, dio po dio, mehanizam formule, dok je induktivna metoda iznova slaže.

Metoda je ipak za djecu mnogo manje privlačna, jer im odmah na početku dolazi s nerastumačenom i još mračnom formulom, koju ne shvaćaju niti je vole.

4. Dvije navedene metode mogu se također spojiti u jedno, da to bude polazak i povratak. Tako vjeroučitelj najprije priprema odgovor induktivnom metodom, vodeći djecu do otkrića i osvajanja odgovora. Kad pak djeca tu formulu shvate, ponovno im je tumači deduktivnom metodom, ispitujući ih o svakoj riječi.

5. Induktivnu metodu ne smijemo pobrkati sa zornom, koja je u tome da se služimo slikama, događajima, primjerima itd. kako bismo učenike naveli da »vide« o čemu govorimo.

6. Aktivna metoda. Vjeroučitelj nastoji da ne radi i ne govori samo on, nego mu je ponajviše do toga da potakne

djecu da ona rade i govore. Pri tom se služi svim sredstvima s kojima raspolaže.

Tu je metodu rabio i sam Gospodin, ali je znanstveno proučena osobito posljednjih godina. Vidjelo se da djeca vole sama raditi, a ono što se svojim rukama učini dublje se utisne u sjećanje. Da bi moglo raditi, dijete mora više misliti. Kad je nešto samo uradilo, teže zaboravlja.

Imam dva studenta. Jedan je pročitao cijelu studiju o radiju, drugi je sam sastavio radio-prijemnik. Ne može se reći da onaj prvi bolje poznaje radio.

Vidim dječaka kako juri ulicom na biciklu. Ne pada mi ni na um pitati ga koju je knjigu proučio da bi znao voziti bicikl. Pokušao je i ponovno pokušao — i ubrzo će biti sajajan vozač poput Bartalija.

Na primjer — da se vratimo pitanju o duši — vjeroučitelj će primijeniti aktivnu metodu ako dječake stavi u pokret: mjesto da im sam ispripovijeda biblijski prikaz o Adamu, pustit će da to ispripovjedi koji učenik koji to već zna. Ili će izvesti dvojicu i reći im: Ti si duša, a ti si tijelo. Pazite, reći ću vam divne stvari o jednom i o drugom; vi ćete me nadopunjati, ponovit ćete drugima što vam ja kažem, itd. Ili će im pokazati jedan kamenčić i zrno žita, pitajući ih u čemu se te dvije stvari razlikuju. Ili će u pogodan čas sve pozvati da ustanu i da zahvale Bogu što nas je dušom oživio, itd.

7. Ne valja misliti da se učenikova aktivnost svodi na bilježnicu s nešto risarija, s nekoliko zabilježenih molitvica i nekoliko slika izrezanih iz časopisa i zalijepljenih u tu bilježnicu. Dobar će vjeroučitelj pokrenuti cijelog vjeroučenika: njegov jezik, često ga pitajući ili navodeći ga da sam pita; oči, pokazujući mu slike, kartone s nacrtima, razglednice, dijafilmove, prizore iz prirode, predmete za bogoslužje, djela vjerom nadahnute umjetnosti itd. Pokrenut će i njegovu maštu, stavljajući pred

nju lijepe pripovijesti, događaje, primjere; zatim ruke, dajući mu da dodiruje, koliko je moguće, bogoslužne predmete, pozivajući ga da riše, da ispisuje molitve; i noge i cijelo tijelo, vodeći ga da pohađa crkve, groblja, učeći ga da kao igrokaz izvede neki prizor iz Evanđelja. Pokretat će i njegov natjecateljski duh, odabirući najbolje da sastave ekipu koja će se natjecati s drugim ekipama. Vjeroučitelj će također ići na ruku dječjoj želji da brzo postigne neki praktični cilj, navikavajući ga da moli, da čini dobra djela, da »pobijedi«, da »ima koristi«.

8. Poslije ćemo rastumačiti sve te lijepe stvari koje predstavljaju različite vidove aktivizma. Za sada je dosta spomenuti da aktivna metoda, ako samo hoće, može povezati sve metode: induktivnu, deduktivnu, zornu i druge kojih ne spomenusmo.

2. Glavni vidovi aktivizma, radne metode

a) *Dati djetetu govoriti*

9. Vjeronauk se može izvoditi na tri načina: ili govori sam vjeroučitelj, kao kad drži propovijed (izlaganje); ili vjeroučitelj pita, a vjeroučenik odgovara (ispitivanje); ili vjeroučenik pita, a vjeroučitelj odgovara (dijalog, razgovor). Ili se pomalo upotrebljavaju sva tri načina te tako imamo četvrti način (mješoviti oblik).

Za djecu je prava muka šutjeti i slušati kako drugi govore, osim ako je riječ o pripovijestima. Ne podnose neprekinuto predavanje dulje od dvije minute. Stoga katehist smije samo rijetko i kratko upotrebljavati način izlaganja, treba da se stalno vraća ispitivanju i dijalogu.

10. Ispitivanje služi da se vidi je li učenik shvatio i zapamtio (katehetski način), ili se učenik malo po malo vodi spoznaji nove istine (sokratski način). Sokratski se način ponekad teško primjenjuje, lakše je upotrebljavati katehetski način.

11. Pitanja koja se postavljaju djeci treba da su jednostavna i jasna. Svako pitanje očekuje samo jedan odgovor. Ne kaže se: »Tko je i kada utemeljio Crkvu?«, jer to će djecu zbuniti; nego: »Tko je utemeljio Crkvu?« i »Kada je Isus utemeljio Crkvu?« Pitanja ne smiju biti previše laka, da ne prijeđu u lakrdiju. Ni preteška, da ne obeshrabre. Treba da su različita da ne urode jednoličnošću, monotonijom.

Vjeroučitelj redovito izgovori pitanje, a tek onda odredi koje će dijete na to pitanje odgovoriti. Inače djeca kojima pitanje nije upravljeno uopće ne paze.

Nije dobro pomagati djetetu govoreći mu prvu riječ ili prvi slog odgovora.

12. Pomoću pitanja vjeroučitelj će upoznati spremnost, dovitljivost i marljivost svojih učenika. Također će na neki način opipati koliko je sposoban govoriti tako da ga oni shvate. Vidjet će kako su neke riječi, koje su se njemu činile sasvim lake, ostale neshvaćene ili naopako shvaćene.

Već su glasoviti primjeri onoga dječaka koji je mislio da se misa zove »žrtva« zato što je to prava žrtva, tj. pokora, slušati misu; i onoga koji je pitao nisu li euharistijske prilike pod kojima se nalazi Gospodin zapravo baldahin pod kojim se na procesiji nosi Presveto; i onoga koji je godinama naizust ponavljao pet crkvenih zapovijedi, a nije imao pojma što je to svadbovanje u zabranjeno vrijeme; i onoga koji se pobunio rekavši: posljednje pomasti više nema, velečasni ju je dao mojoj baki!

13. Dijalog, razgovor vjeroučitelja s vjeroučenicima dobra je stvar: dokazuje da se vjeroučenik zanima, daje vjeronaučnom satu raznolikost. Ali ta metoda traži od vjeroučitelja znanje, vještinu i razboritost.

Znanje — inače će se naći u neprilici kako da odgovori na neka pitanja.

Vještinu — da zna održati disciplinu (dati govoriti, a ne pustiti da se govori), da ne gubi uzalud vrijeme, da odmah prepozna malog obješenjaka koji zapitkuje samo da nas smete i izvrgne smijehu, da odbije pitanja koja nemaju veze s predmetom.

b) *Učiti naizust*

14. Mojsije je u pustinji udario štapom po suhom kamenu, a iz kamena poteče osvježujuća voda. Zvono je nijemo, šutljivo — dok ga se ne dirne. Kad ga udari batić, ono prosipa snažan kraljevski zvuk koji se razliježe na kilometre daleko. Žigice, dok ih nitko ne dira, sasvim su beznačajne stvarčice; kad ih se kresne, postaju izvor svjetla i topline.

Kamen, zvono, žigice — ovdje su samo slike obrazaca iz katekizma, onoga što treba znati naizust. Takav obrazac sam po sebi je suh, nijem, beznačajan — sve dok se ne rastumači. Postaje plodan, rječit, izvor svjetlosti, ako se dobro rastumači.

15. Griješi dakle onaj tko želi ukloniti obrasce koje iz katekizma treba učiti naizust.

Neka poglavlja iz kemije i prava traže da ih studenti nauče naizust, sasvim točno.

U vjeri ima prevažnih istina, osjetljivih i teških. Kakvo zlo ako se sažmu u točne obrasce i ako se traži da ih mala djeca uče naizust?

Obrazac naučen naizust je poput vješalice o koju ostaju obješene, bez obzira na protjecanje godina, najvažnije vjerske spoznaje.

To više što neke istine djetetu nisu potrebne za onaj trenutak, nego za budući život. Na primjer: istine o ženidbi, o bolesničkom pomazanju. No kako će se dijete njima poslije poslužiti ako ništa o njima nije zapamtilo?

S druge strane: zar nije i pamćenje sposobnost koju treba vježbati?

16. No, također griješi tko zloupotrebljava pamćenje i cijeli katekizam pretvara u skup obrazaca koje treba zapamtiti.

Glasoviti biskup Ketteler ustvrdio je da je zločin tražiti od djece da naizust uče obrasce kojih ne razumiju.

Doista je to zločin, jer djeci nameće nerazborit postupak, ostavljajući ih u neznanju i navodeći ih na misao da je katekizam skup teških i nejasnih besmislica.

17. Nekada se s obrascima prolazilo u ova tri koraka: 1) naučiti naizust, 2) rastumačiti smisao, 3) prakticirati, provoditi u život.

No, dobro, obrazac su ipak tumačili, ali pravilnije je i naravnije ići ovim putem: 1) obrazac dobro rastumačiti, 2) naučiti naizust, 3) prakticirati.

18. Vjeroučitelj, dakle, neće tražiti da djeca obrazac nauče naizust ako ga prije toga nije dobro rastumačio.

Osim toga što će ga rastumačiti, nastojat će da ga djeca zavole, prikazat će im ga u privlačnoj svjetlosti.

Također neka nastoji da im olakša učenje naizust. Kad obrazac više puta u školi čuju (izgovorio ga je vjeroučitelj, pročitao ga je jedan učenik, svi su ga glasno ponavljali) i kad za jednu lekciju imaju samo jedan takav obrazac, djeca će dobiti dojam da ga već znaju ili da ga lako mogu naučiti. Stoga će ga rado učiti.

c) *Predočiti*

19. Oči su gladne i žedne bojâ i prizorâ te se s ushićenjem otvaraju pred dijafilmovima, kartonima s nacrtima, pred slikama u boji.

Kad im pokažemo neku sliku, djeca su najprije zadivljenja: »Oh!« Zatim izražavaju priznanje: »Kako je lijepa!« Zatim dolaze komentari i primjedbe: »Gospa ima plavu kosu!...« — »Sunce prodire kroz prozor!« Možemo primijetiti da djeca opažaju prije svega pojedinosti (rep psa, glavu konja, vojničku kapu), dok stariji, nasuprot, odmah obuhvaćaju pogledom cjelinu i ne zanimaju ih pojedinosti.

20. Nije dosta pokazivati slike: treba imati vještine da ih učinimo rječitima i živima.

Stoga se ne smije žuriti i brzo ići dalje, nego — kad se pokazuje koja slika — treba sve rastumačiti: tko su osobe na slici, što se prije toga dogodilo, što sada rade, što upravo govore, kako su raspoložene. Treba tím osobama staviti u usta riječi i cijeli razgovor, tako da djeca imaju pred sobom cio živ i pokretan prizor. Može se ići dotle da se u ime djece nešto govori Isusu koji je prikazan na slici, može se učiniti da djeca s njim razgovaraju. Kad se tako upotrebljavaju, slike i crteži duboko utiskuju u maštu ono što je na njima prikazano, vrlo su korisne za poticanje plemenitih osjećaja.

21. Slika se može pokazati odmah od početka vjeronaučnog sata, ako ilustrira neki pojam. Kada pak slika

podsjeća na neki događaj, bolje je najprije ispripovjediti taj događaj, a zatim pokazati sliku. Ako je na slici samo jedan lik (Raspeti Isus, Majka Božja, sveti Alojzije...) koji treba pobudno djelovati, takva se slika pokazuje u trenutku kad predavanje dođe do primjene na život.

22. Ploča može mnogo toga učiniti za djecu »vidljivim«: neko teško ime koje pobuđuje zanimanje i znatiželju lakše se pamti kad se očima vidi napisano nego kad se samo ušima čuje. Neki nacrt, naslov predavanja, ako se napiše na ploči, bolje privlači pozornost i lakše se pamti.

d) *Zaposliti maštu*

23. Neki dječak mora se usred zime spustiti niz zaleđenu nizbrdicu. To je dio puta kojim mora proći do cilja. Staza je na tom dijelu blistava od leda. Dječak se boji i kaže: »Tko zna koliko ću se puta prekobaciti prije nego stignem u dolinu!«

On se ni jedanput ne želi oskliznuti, ali predviđa da će mu se to ipak nekoliko puta dogoditi. U njemu je snažna volja da ne padne, i zajedno s njom predviđanje da će ipak pasti. Ta volja i to predviđanje uzajamno se ne ukidaju.

Nešto se slično može dogoditi onome tko ide na ispovijed. On čvrsto odlučuje da više neće griješiti, a u isto vrijeme predviđa da će ponovno upasti u isti grijeh. Jedno je odluka, drugo predviđanje.

To je usporedba. Njome će na temelju sličnosti vjeroučitelj u malo riječi rastumačiti dosta tešku stvar: kako, naime, predviđanje grijeha nije volja da se sagriješi.

24. Primjeri su pak praktični slučajevi u kojima se vidi primijenjeno ono što se učilo. Evo jednog primjera o obvezi da se ukradeno vrati:

— Antun je poljodjelac. Drži u staji četiri krave i nosi mlijeko u mljekaru. Ali svakoga dana ulijeva u mlijeko malo vode, govoreći: »Bit će ga više i dobit ću više novaca«. Čini li Antun dobro? Odgovori ti, Erneste.

— Ne, nego zlo.

— Čini zlo, griješi. Protiv koje Božje zapovijedi griješi?

— Griješi protiv sedme zapovijedi koja glasi: ,Ne ukradi!

— Točno. A kako to griješi protiv sedme zapovijedi?

— Tim što oštećuje one koji kupuju mlijeko.

— Tako. No, je li onome tko nekoga ošteti dosta da se ispovjedi?

— Nije dosta. Treba da štetu nadoknadi.

— Tako i naš Antun mora popraviti štetu, vratiti novac mljekari, a nije dosta da se samo ispovjedi da je lijevao vodu u mlijeko.

25. Djeci je osobito drago lijepo pripovijedanje. Ono ima sve prednosti usporedbi i primjera, uz to prosvjetljuje razum, potiče na dobro i pomaže da se u razredu održi disciplina. Uvijek je najbolje pripovijedati nešto iz Evanđelja ili iz Biblijske povijesti. Mogu se uzeti i zgode iz života svetaca i iz povijesti, uz uvjet da su istinite. Kojiput se mogu pripovijedati i novele, vjerojatni događaji, parabole, ali u tim slučajevima treba djeci reći da je to izmišljeno.

26. Znati dobro pripovijedati jedno je od najboljih svojstava vjeroučitelja. U tome ima uspjeha onaj tko je s malenima malen te se prilagođuje njihovu ukusu. On

čini da među njima ožive i progovore osobe iz zgoda koje pripovijeda, on od pripovijedanja čini dramu, postavlja davne zgode na pozornicu.

Kad npr. treba ispripovjediti događaj s plaštem sv. Martina, nije dosta reći: »Siromah neki zaprosi jednoga dana milostinju od sv. Martina, a taj, ne imajući ništa drugo, odreže sabljom pola svoga plašta i dade ga siromahu.« Takav način pripovijedanja djetetu ništa ne govori. Ono je željno pojedinosti o mjestu, riječima, osobama. Želi kroz riječi vidjeti. Stoga je potrebno opisivati okolinu, odjeće, dati osobama da same progovore. Ovako: »Sad budite pozorni. Ispripovjedit ću vam lijep događaj. Bilo je zimsko jutro. Pao je obilan snijeg, i bilo je jako hladno. Putem je išao siromah. Bio je bos, odjeven u neku krpu. Cvokotao je zubima i sav se tresao. Uto naiđe neki vojnik na konju. Zvao se Martin. Prosjak pruži ruku, ruka se od hladnoće sva tresla, a prosjak reče: »Hladno mi je, smiluj mi se!« Martin reče: »Baš mi je žao, ali nemam baš ništa sa sobom.« Ali se brzo nečemu dosjeti. Zaustavi konja, pozove siromaha i reče: »Drži, eto ti polovica moga plašta!« I vojnik izvuče sablju, odreže polovicu ogrtača i dade je siromahu.« Itd.

Kad se pripovijeda, treba paziti da rečenice budu kratke, riječi jasne i stvarne, da se osvijetli ono što treba da zabljesne. U navedenoj zgodi trebalo je naglasiti ljubav, Martinovo dobro srce. Treba naglasiti taj čin ljubavi, a ne nešto drugo mjesto toga.

Možemo, međutim, zamisliti da se vjeroučitelj zaustavio na konju: »Ali, čuj! Na cesti se najednom začuje topot konjskih kopita, klop, klop, klop . . . Konj se približava . . . Na njemu jaše ponosan vojnik, sablja mu o pasu, šljem na glavi . . .« Sve je to za djecu vrlo zanimljivo, ali će ih zagrijati za topot kopita, za sablju, za šljem, a jedva će svratiti pozornost na ljubav, na dobrotu.

27. Ako želimo da postane vidljiva istina koju tumačimo, pripovijedanje treba da bude tijesno povezano s tom istinom, koja je dio vjeronauka, a ne da bude kao kocka šećera koja se daje da dijete ipak uzme hranu ili lijek koji inače ne može podnijeti. Ne valja govoriti: sad pazite, pa ću vam poslije pričati lijepu priču. Time kao da se kaže kako vjeronauk sam po sebi nije nešto lijepo. No, to ne znači da se pripovijedanje ne smije primjenjivati upravo u trenutku kad djeca stanu pokazivati znakove umora ili naprosto pri kraju predavanja.

e) *Zaposliti ruke i noge*

28. Djeca koja još ne znaju pisati, već oduševljeno drže u rukama kredu, komadiće ugljena, olovke, te šarama, ljudskim likovima i raznim znakovima ispunjaju zidove kuća, rubove knjiga ili časopisa koji im se nađu pri ruci. To pokazuje da se rado izražavaju risanjem, to nas nadahnjuje mišlju da im treba omogućiti da risanjem izraze i misli iz katekizma i svoja mala vjerska iskustva. Tako je i nastala »vjeronaučna bilježnica« ili »radna bilježnica«.

29. O njima treba reći mnogo dobra. Takva bilježnica čini da se dijete priveže uz katekizam kao uz nešto lijepo i svoje, da više uči i bolje pamti, da kod kuće zainteresira za katekizam tatu i mamu, sestre, braću, koje mališan poziva u pomoć da nešto nariše, pita ih koje bi slike izabralo, itd. Tako se više puta ostvaruje primjer guščicâ koje velike guske vode na vodu, tj. djeca navode na dobro one očeve i stričeve koji ne idu u crkvu na propovijedi, ali ih rado slušaju kroz crteže u bilježnicama svojih nećaka i sinčića.

30. Da se, naime, razumijemo: riše ono dijete koje za to ima nešto sklonosti. Djeca pak koja nemaju te sklonosti ili nisu vješta risanju, pisat će u bilježnicu nešto drugo: bojadisat će slike u bilježnicama koje su baš za to pripremljene, stavit će pod sliku nekoliko riječi tumačenja, nadopunit će rečenice koje im vjeroučitelj nepotpuno kazuje u pero, sastavljat će vlastite molitvice, zadatke, pripovijesti, itd. Uopće nije važno što će crteži biti grubi, što će rečenice biti pune gramatičkih i pravopisnih pogrešaka. Važno je da dijete spontano, kako najbolje zna, u bilježnici izrazi svoje misli i vjerske osjećaje.

31. Bilježnica nije jedini način da se djeca zaposle. Njihove ruke, noge i misli mogu se pokrenuti i na druge načine. Na primjer: pomoću vjeronaučnih igara, pohađanjem crkava i sakristija, da ondje razgledaju misno ruho i druge bogoštovne predmete, oltare, spomenike itd. Također se može djecu pozvati da kod kuće pripremaju nastavna pomagala, da iz papira izrezuju, lijepe i bojadišu male misnice, da izrađuju oltariće sa svim što na oltaru mora biti, da načine jaslice itd., itd.

f) *Rad s ekipama*

32. Promatrajte kako se igraju djeca od 9—12 godina. Tu često nalazimo »klape«, »indijanska plemena«, »škvadre«. Bacite pogled na sport: sve se događa među timovima, sve u natjecanjima, u borbama za prvenstva, u pobjedama i bodovima. Ljudi, osobito dječaci, silno se time oduševljavaju. Natjecateljski duh svuda se osjeća; otuda misao da se i u vjeronauk unese »rad u grupama«.

33. Primjer: U razredu je 12 učenika; podijelimo ih u 3 ekipe po 4 učenika. Svaka ekipa izabire svoga poglavicu ili kapetana, koji predvodi, okuplja, potiče. Utvrdi se sustav bodova. Jedan bod za onoga tko je prisutan, jedan bod za onoga tko nešto zna naizust, bod onome tko zna nešto rastumačiti, bod onome tko je dobro ispunio radnu bilježnicu itd. Bodovi članova ekipe se zbrajaju, i to su bodovi ekipe koji se unose u veliki grafikon. Pobjednik je ekipa koja u određenom razdoblju skupi najveći broj bodova.

34. Treba zapamtiti da je taj sistem općenito koristan kad je riječ o djeci od 9 do 12 godina. On od vjeroučitelja traži praksu, oduševljenje i dosta vremena. Kad se dobro vodi, donosi neke plodove: dobrano zapošljava dječake, potiče zdravo nadmetanje (radi se za čast ekipe, ne za samoga sebe), odgaja za bratstvo, oduševljava i uozbiljuje vjeroučeničku zajednicu, navikava vođe da se brinu za svoje drugove, upućuje ih na apostolat, povezuje ih s vjeroučiteljem, koji ih tako može bolje upoznati i voditi.

35. Da bi rad u ekipama uspio, vođe treba da budu prikladni, da vole raditi, da imaju ugled među članovima ekipe. Treba da budu najmanje tri ekipe, da su približno izjednačene po snazi, odnosno da budu nekako podjednake po inteligenciji i zalaganju. Dobro je da svaka ekipa uzme zgodno ime. Bodove treba označavati maštovitim znakovima. Treba nastojati da, osim cijele ekipe, i pojedini njezin član može dobiti neku nagradu, dobro je jedne proglasiti najboljima u redovitom pohađanju, druge u ponašanju itd.

g) *Dobro moliti*

36. Pretpostavljamo da vjeroučitelj uspijeva od svojih učenika učiniti kršćane koji mole. To znači da je mnogo postigao. U praksi se, međutim, to rijetko događa. Mnogo je kršćanskih dječaka koji »izgovaraju molitve«, malo ih je koji »mole«.

Vjeroučitelj na dva načina izbjegava tu opasnost. Daje djeci istinito, široko i privlačno poimanje molitve i uvodi ih u molitvenu praksu.

37. Evo nekih načela koje treba djeci predati kako bi o molitvi ispravno mislili i kako bi ih ona privlačila:

1) Molitva je razgovor s Bogom: ne samo o raju ili o duši, nego o koječemu, pravo »čavrljanje«; baš kao s prijateljem: možeš mu pripovijedati o tati, o mami, o zadaći, o igri; a on nije daleko, nego sasvim blizu, čuje nas i drago mu je što mu govorimo.

2) Moliti je lako. Molitva ne mora biti duga, vrijedi i kratka. Bog je ne mjeri nikakvim metrom, ne mora se moliti naizust, dobre su riječi koje se nama sviđaju; književnim jezikom, u dijalektu, čak s gramatičkim pogreškama.

3) Ne moli se samo u crkvi, nego često i na svakom mjestu; i na ulici, u školi, u kući, za vrijeme igre — dijete se može za koji čas sabrati, uputiti Isusu pozdrav, reći mu hvala, moliti za oproštenje — a nitko to ne mora ni opaziti.

38) Evo i nekih pomagala za tu praksu:

1) primjer vjeroučitelja koji s djecom moli iz uvjerenja, sabrano i ozbiljno;

2) zajedničkim molitvama davati ton prave pobožnosti, izbjegavati dosadne pjesmice, praviti ispravne stanke;

3) često mijenjati obrasce i način recitiranja da molitva ne bude monotona, iz običaja, mehanička. Treba u molitvu uvoditi novosti, koje redovito djecu ugodno iznenađuju. Na primjer:

Molitvu recitira sam vjeroučitelj, polako, tihim ali toplim glasom, a djeca ga prate u sabranoj šutnji.

Recitira samo jedno dijete, a drugi ga prate u šutnji.

Recitiraju svi zajedno, ali potiho, s lijepim stankama nakon svake rečenice.

Molitva se zamijeni kojom pjesmom (»Danas ćemo imati pjevanu molitvu«), itd.

4) Molitvu koju ćemo upravo recitirati treba rastumačiti, za nju se pripremiti, iskorišćujući stvari ili okolnosti koje se djece osobito doimlju. Na primjer: »Vaš kolega je bolestan, molit ćemo za njega ... Danas je subota, dan posvećen Gospi, izreći ćemo molitvu toj dobroj mami ...«. Također se može prekinuti Očenaš: »Pazite, upravo ste rekli: 'kruh naš svagdanji daj nam danas!' Da biste dobili kruh, otac mora naći radno mjesto, ne smije se razboljeti. Molimo Gospodina da pomogne očevima.«

5) Često treba djecu podsjetiti da Bog sve vidi, da je dobar, da se brine za nas, da o njemu sve zavisi, tako da dijete sve više prožimlje duh vjere koji će ga navesti da Božjoj volji pripisuje događaje u vlastitom životu, u obitelji i društvu, da se za sve to Bogu utječe.

6) Važno je brinuti se za izvanjsko držanje za vrijeme molitve. Treba dijete naviknuti da stoji sabrano, sklopljenih ruku; ispravljati nepravilnosti kod križanja

(ima ih mnogo češće nego što se to misli); preporučati da jutarnje i večernje molitve kod kuće moli na koljenima.

7) Učiti djecu da katekizamske obrasce što ih već znaju i razumiju pretvaraju u molitve. Evo kako. U katekizmu piše: »Za dušu se moramo iznad svega brinuti, jer samo ako dušu spasimo, bit ćemo vječno sretni.« S malo dodataka i promjena od te rečenice dobivamo molitvu: »Vjerujem, Gospodine, da se najviše moram brinuti za dušu, jer ću biti vječno sretan jedino ako dušu spasim.« Primjenom tih i drugih sredstava djetetu će molitva biti privlačna, prijeći će mu u naviku, naučit će moliti svojim riječima, po molitvi će postajati bolje.

h) *Naučeno provoditi u život*

39. Sat vjeronauka nije uspio ako ne potakne djecu da učine nešto dobro. Kad dijete nešto shvati, odmah želi to iskušati; ako ga se nešto zaista dojmilo, to ga potiče na djelo. S druge pak strane treba postići da djeca shvate kako katekizam nije pouka za stjecanje neke vještine, nego nas uči kako da postanemo dobri i da činimo dobro; nije on samo pouka već i život.

40. Stoga treba dati veliku važnost »dobrom djelu« ili »pobjedi« koja se preporuča na kraju svakog predavanja. Vjeroučitelj naglašava da treba učiniti dobro djelo, a na idućem sastanku pita je li doista učinjeno. Ako se dijete uvjeri da vjeroučitelj u prvom redu traži radnu bilježnicu i odgovor naizust, a zaboravlja pitati o dobrom djelu, zaključuje: to dobro djelo nije ni tako važno!

41. Djeci treba predlagati sasvim određena i primjerena im dobra djela. Nije dosta reći: »Budite dobri.« Također je malo reći: »Gledajte biti poslušni.« Treba jasno odrediti gdje, kada i kako treba da budu poslušni: »Upravo danas učinite bez mrmljanja sve što mama od vas zatraži, i to Isusu za ljubav.« Ili: »No, jesmo li se razumjeli? Večeras prije nego što legnete u krevet molit ćete Gospodina za oproštenje.« Itd.

42. Osobito vjeroučitelj mora nastojati da se njegovi vjeroučenici upute na put vjerske prakse i često primanje sakramenata. Cio svoj utjecaj, svu uvjerljivost za koju je sposoban, mora upotrijebiti navodeći ih da svakog blagdana sudjeluju u misnom slavlju, da se ispovijedaju često i dobro, da pristupaju svetoj pričesti.

U tu svrhu treba iskoristiti i slučajne susrete sa svojim učenicima izvan predavanja. Kad jednog ili drugog od njih susretne na ulici, pitat će ih kako stoji s radnom bilježnicom, što je s »dobrim djelom«, jesu li se sjetili pomoliti, itd.

Pitanja i primjeri

— U čemu je induktivna, u čemu deduktivna, u čemu zorna metoda? (2-3-5)

— Zašto se danas upotrebljava radna metoda? (6 i 16 u poglavlju »Vjeroučenik«)

— »Radna metoda je u tome da dijete ima radnu bilježnicu.« (7)

— »Radna metoda troši previše vremena.« (21 u pogl. III)

— »Radna metoda pretvara katekizam u obično igranje.« (16 u pogl. III)

— »Radna je metoda preteška!«

— Treba li djeci postavljati tolika pitanja? (9)

— Kakva moraju biti pitanja? (1)

— Je li dosta biti dobar propovjednik da bi se moglo katehizirati? (9)

— »Pustimo li djecu govoriti, ispast će prava zbrka!« (13)

— »Barbarluk je mučiti djecu da uče obrasce naizust!« (15-16)

— Kojih se pravila treba držati kad se nešto zadaje učiti naizust? (17)

— Čemu koriste slike i nacrti? (19)

— Kako se tumači slika? (20-21)

— »Ploča mi je suvišna!« (22)

— Koja je razlika između »usporedbe«, »primjera« i »pripovijedanja«? (23-25)

— Zašto je vještina pripovijedanja jedna od najljepših vjeroučiteljevih sposobnosti? (18 u pogl. III)

— Kako se to dobro pripovijeda? (26)

— Zašto je korisna vjeronaučna bilježnica? (29)

— »Ali, moji učenici ne vole risati!« (30)

— Što znači zaposliti ili pokrenuti vjeroučenike? (31 i 16 u pogl. III)

— »Rad s ekipama ili grupama je gubljenje vremena!« (34)

— »Baš svaki razred mora biti podijeljen na natjecateljske skupine!« (35)

— Kako da svojim vjeroučenicima prikažem molitvu? (37)

— Kako ću postići da oni doista mole? (38)

— Uzmi koji obrazac iz katekizma i pretvori ga u molitvu.

— »Malo molitava« — »kratke molitve« — »mnogo molitava« — »duge molitve«: od ta četiri izraza dva su točna, dva pogrešna. Koji?

V.

VJERONAUČNI SASTANAK

1. Priprema za vođenje vjeronaučnog sastanka

1. Priprema je nužna. Ne gradi se kuća, a da se prije ne odredi i ne nacrta koliko će biti velika, koliko će imati soba, koliko vrata, koliko prozora. Predavanje je kao mala kuća. Prije nego što se izgradi, treba ga zamisliti, odrediti koliko će trajati, od koliko će se dijelova sastojati, čime ćemo ga ukrasiti, što njime želimo postići.

Nepripremljeno predavanje, odnosno nepripremljen sastanak, bit će nešto smušeno, dosadno, nerazumno, besplodno. Samo sastanak koji je pripremljen s mnogo ljubavi i marljivosti, sa svim lijepim, jasnim i očevidnim dijelovima, s primjerima, može dobro uspjeti.

2. Nije dosta deset minuta prije početka predavanja zaviriti u priručnik. Ima vjeroučitelja koji u ponedjeljak počinju razmišljati o vjeronaučnom sastanku što će ga održati iduće nedjelje, te im cijeli tjedan prolazi u radosnom iščekivanju. S ljubavlju razmišljaju o sadržaju, puno im ga je srce i duh. Na taj način ne donose na sastanak samo jasne misli nego ustreptalu dušu od koje će i druge zatreptati.

Da nabrojimo ono najmanje što svaki vjeroučitelj mora činiti:

a) pronaći u udžbeniku lekciju koja je na redu, pro-

učiti je tako da je najprije sam dobro shvati, ponoviti naizust odgovore;

b) proučiti odgovarajući priručnik ili koju drugu prikladnu knjigu, izabrati ono što će djeci biti ugodno, što će im koristiti, izostaviti ono što ne bi mogla shvatiti;

c) unaprijed odrediti riječi koje treba rastumačiti, metodu koje ćemo se držati, primjere i usporedbe koje ćemo upotrijebiti, slike i predmete koje ćemo pokazati;

d) odrediti zadatak i dobro djelo što ćemo ih djeci predložiti;

e) predvidjeti pitanja koja ćemo postavljati, držati u pripremi još koji primjer za slučaj da djeca budu umorna ili nepažljiva.

3. Djeca su kao ptičice: vole skakutati s grančice na grančicu, vole promjenu. Stoga je dobro za svaki sastanak pripremiti nešto novo što će im se sviđati. Ne započinjati uvijek na isti način, ne postavljati uvijek ista pitanja. Barem od vremena do vremena pripremiti zaista blistavo predavanje, u svakom predavanju imati barem jednu sretnu, doista privlačnu točku.

4. Prije vjeronaučnog sastanka vjeroučitelj mora također moliti. Dobro voditi vjeronauk, makar smo se najmarljivije pripremili, uvijek je Božja milost koju treba ponizno izmoliti.

2. Plan sastanka

5. Plan znači ovdje redoslijed, niz susljednih koraka. Nabrojimo razne korake sastanka župnog vjeronauka:

1) vjeroučitelj se u određeno vrijeme (s udžbenikom, priručnikom i imenikom) nađe na mjestu sastanka; 2) okupi djecu; 3) u šutnji ih uvodi u dvoranu; 4) čeka da zauzmu svoja mjesta i u tome im pomaže; 5) molitva (eventualno pjesma); 6) proziv; 7) ispitivanje prethodne lekcije; 8) tumačenje nove lekcije; 9) sažeto ponavljanje nove lekcije; 10) praktična primjena; 11) određivanje zadatka; 12) molitva; 13) izlazak iz dvorane.

6. Neke bilješke: 1) Djeca ne mogu iz živahne igre ili hrvanja naprosto uskočiti u molitvu i predavanje: vjeroučitelj se mora pobrinuti da taj prijelaz bude ugodan, okuplja ih pjesmom i s nekoliko minuta tihog čekanja pred dvoranom. 2) Ne započeti s molitvom dok se svi ne umire. 3) Imenik je dobra stvar i kod prozivanja i kod ispitivanja. On uvijek djeci ulijeva ozbiljnost, daje sastanku značaj škole.

7. Poslije sastanka, ostavši sâm ili vrativši se kući, vjeroučitelj moli, zahvaljuje Bogu što mu je mogao poslužiti, moli da bi učenici provodili u život ono o čemu su učili. Dobro je da se ispita kako je vodio sastanak, u čemu je uspio, a u čemu nije. Još je bolje ako vodi dnevnik u koji prije sastanka bilježi pripremu, a nakon sastanka se osvrće na ono što je upravo učinio.

3. Disciplina na vjeronaučnom sastanku

A. *Pravo poimanje discipline*

U državi vlada red i disciplina ako postoje sasvim određeni i jasni zakoni (zakonodavna vlast) i snaga da se ti zakoni provode u život (izvršna i kaznena vlast).

U vjeronaučnoj zajednici bit će disciplina kad se daju sasvim jasne odredbe i kad se uspijeva — prisutnošću, neumornim zalaganjem, uvjeravanjem ili, u najgorem slučaju, s malo kazne — da se te odredbe poštuju.

Ako se odredbe ne daju, ako ih svi ne shvate, ako ih nitko ne vrši ili ne traži da se izvršavaju, imamo nered, neposluh, bezvlađe — pravu suprotnost disciplini.

a) »Zakonodavna vlast«

8. Odredbe moraju biti sasvim određene i jasne. Često ih učenik ne izvrši jer ih nije shvatio ili ih je zaboravio. Da bismo bili sigurni da ih je shvatio i da neće zaboraviti, pitajmo ga da ponovi. (»Jesi li razumio što sam ti rekao? Jesi li u knjizi pronašao zadatak? Pokaži mi, daj da ti označim.«)

Ne davati naređenja dok su djeca u pokretu. Naređivati malo, odredbe ne mijenjati, ali ih često ponoviti.

Nikada ne zapovjediti nešto što zacijelo neće biti izvršeno.

Biti čvrst u zabranama. Kad se jednom kaže »ne«, a okolnosti se nisu promijenile, ne smije se popustiti. Zašto djeca obično više slušaju tatu nego mamu? Zato što je otac čvrst i ne popušta, i djeca to znaju.

I nikakvih propovijedi kad se izdaju naređenja; što više govorite, to više djeca opažaju kako se bojite da vas neće poslušati. Malo odrješitih riječi (bez gorčine i ironije) mnogo više vrijedi i djeluje od dugih tumačenja.

b) »Izvršna vlast«

9. Naša dsciplina nije pruski red ni njemačka batina (»Ili ćeš ovako ili ćeš dobiti šibom!«); ona ne ide samo

za tim da dijete nešto učini, nego da to učini drage volje; ne guši dječju slobodu, nego je odgajaj i hrani kako bi samo dijete htjelo činiti ono što od njega tražimo.

10. Međutim, »drage volje« i »spontano« ne znači »bez muke«, »bez napora«. Nijedan odgojitelj neće odgojiti ni djecu ni mlade ako od njih ne traži i ako ih ne navodi na trud i na žrtve.

Neki vjeroučitelj reče: »Želim poštedjeti svoje učenike od svakog napora.« Taj nema pojma o odgoju ni o životu. Kad djeca odrastu, sve će im biti teško, kiselo i gorko. Treba ih, dakle, za to pripremati već sada. S druge strane ništa se veliko ne postiže bez napora. Treba nasuprot reći: »Želim da se trude, da se privikavaju na žrtve. Smijeh, igra, ugodnost samo su pomoć i ništa više.«

11. Disciplina o kojoj govorimo pretpostavlja da vjeroučitelj ima neka svojstva bez kojih nikako ne može biti. Prvo: ugled. Vjeroučenik osjeća prema vjeroučitelju određeno poštovanje zbog njegove dobrote, njegova znanja, njegove sposobnosti. Vjeroučenik je donekle kao mali divljak: treba mu da u poglavici vidi čovjeka koji je od njega sposobniji, jači, vještiji. Inače ga neće slijediti.

12. Drugo je svojstvo dobrota ... ali da ne bude pretjerana (»dobar čovjek«, a ne »dobričina«, »biti im blizak«, ali ne »pustiti ih da budu bezobzirni«). Vjeroučenici trebaju vidjeti da je vjeroučitelj dobar i da ih voli, ali u isto vrijeme trebaju osjećati njegovu nadmoć, inače će ga staviti pod noge i ugleda nestaje.

13. Treće je svojstvo samopouzdanje. Djeca moraju imati dojam da smo iskusni, sigurni i sposobni. To treba da

vide iz našega pogleda, glasa, ponašanja, pokreta. Jao nama vide li da smo bojažljivi, nesigurni, svezani.

14. Možda je najvažnije svojstvo sposobnost pokazati se zanimljivim. Djeca su najčešće nedisciplinirana stoga što ih ne znamo zainteresirati, što im govorimo ono što ih ne zanima i na neprikladan način, ili zbog toga što se nismo pripremili za predavanje.

15. Disciplina, kako je mi shvaćamo, smatra svojim najboljim sredstvima nagrade i natjecanja. Najjednostavnija je nagrada pohvala: izrečena razborito i u pravi čas, ona ohrabruje, potiče na rad. Što se pak tiče drugih nagrada, bile velike ili male, nije bitno što se daje, nego način kako se daje, riječi i pogledi kojima su nagrade popraćene.

Ocjena, ako se njome znamo služiti, daje izvanredne rezultate za disciplinu. Dobro je upotrebljava vjeroučitelj koji joj pred učenicima daje veliku važnost, koji se ocjenom služi ponajviše da bi učenika ohrabrio (»Prilično si znao, više nego prošli put, evo ti četiri; nastaviš li tako, dobit ćeš i pet«), koji zna kojiput i pokloniti ocjenu, dati malo višu nego što je baš zaslužena.

c) *»Kaznena vlast«*

16. Neka vjeroučitelj oponaša prirodu koja stvarima i bićima stalno daje svjetlost i sunčevu toplinu, često kišu i vjetar, rijetko munje i gromove.

Veroučitelj prema svojim vjeroučenicima stalno iskazuje skrb i ljubav, često ih upućuje i potiče, rijetko ih kori i kažnjava.

17. Kako treba razborito kažnjavati ako se želi postići uspjeh.

1) Treba započeti od malenih kazni (pokazati da smo nezadovoljni, manje raspoloženi, stroga pogleda; zatim opomena pa prijetnja kaznom). Prava se kazna primjenjuje samo prema onima koji su tvrdokorni, koji usprkos upozorenjima i opomenama po treći i četvrti put upadaju u istu pogrešku. Nikad ne upotrebljavati tjelesne kazne, radije dijete nečega lišiti, prikratiti ga u nečemu što mu je drago.

2) Ne popravlja dijete kazna, nego nezadovoljstvo i želja da ga vidimo boljim, što vjeroučitelj izražava kažnjavanjem.

3) Ne kažnjavati ako nismo doista sigurni da je dijete krivo; dopustiti djetetu da se brani: pokaže li se da nije krivo, treba pokazati kako nam je neugodno što smo ga kaznili i kako nam je drago što smo ustanovili da je nedužno.

4) Nikada ne kažnjavati dok smo ljuti, nikad se ne rasrditi.

5) Opominjati, koliko je god moguće, u četiri oka; ne prisiljavati dijete da se pred svojim drugovima mora crvenjeti ili plakati zbog naglih ukora.

6) Ako se učenik popravi prije kazne, treba mu oprostiti.

B. *Praktične napomene za održavanje discipline*

18. Širom otvoriti oči, neka djeca znaju da ih gledamo i da ih pratimo u svemu što rade. Radi toga neka razredi, vjeronaučne zajednice, ne budu veliki brojem učenika. Ako u dvorani imamo klupe, ne valja ih složiti

paralelno, nego u polukrug ili u potkovu. Tako ih sve držimo na oku, te onima u trećoj ili četvrtoj klupi ne dolazi napast da nogama uznemiruju one koji sjede pred njima.

19. Brinuti se da djeca ulaze u dvoranu uredno i u tišini. Rasporediti mjesta da se ne nađu jedan uz drugoga dva nemirnjaka. Neka svaki zna svoje mjesto, da prilikom ulaženja ne bude utrke ili borbe za mjesta. Držimo na umu da slabost na početku sata znači izgubljenu bitku za cijeli taj sat.

20. Nikada ne započinjati predavanje grdeći one koji su prilikom zauzimanja mjesta pravili nered. Ukor na početku baca neugodno svjetlo na cijeli sastanak. Bolje pohvaliti one koji su se uredno smjestili, smireno čekajući i pogledom pozivajući da se i drugi što brže smjeste. Započinjemo moliti tek onda kad smo postigli pozornost i tišinu.

21. Treba malo lukavosti da se disciplina prikaže u privlačnom i lijepom svjetlu. Ne valja reći: »Smirit ću ja ovaj razred! Bit ću strog i kažnjavat ću one koji prave nered!« Tako biste disciplinu prikazali u grubom svjetlu, naveli biste djecu da se od nje brane. Zašto ne biste rekli ovako: »Vi znate za Bartolija, za Coppija (naš će vjeroučitelj spomenuti neke naše istaknute sportaše, op. prev.) ... avijatičare, planinare ... Sjajni momci koji svladavaju prostor, svemir, planine ... A znate li kako je to njima uspjelo? Bili su neumoljivi sami prema sebi. Znali su što je disciplina. Bartoli je trenirao na kiši i vjetru, vježbao se podnositi glad i žeđ ... To je disciplina! I mi ćemo se ovdje vježbati u disciplini.«

Vjerojatno će takav prikaz discipline djeci biti mnogo privlačniji od onog prvog.

22. Ne valja umnažati zabrane: »Ovo ni za živu glavu, ono nipošto ne smijete, onamo ne smijete ići ...« Ako tako postupamo, dijete se osjeća pritiješnjeno, disciplina će mu biti teret, a treba je prikazati kao nešto teško, ali poželjno. Treba da se dijete najprije u nešto zaljubi, a tek onda da mu se to naredi. Ima stvari koje treba prikazati kao uspjeh, kao zgoditak, iako su zapravo neizbježne.

23. Imati ipak razumijevanja. Djeca su uvijek djeca: neki prekršaji discipline samo su njihov nestašluk, nipošto zloća. Ne valja sitničariti, treba im dati oduška, kad je to potrebno. Ispod ormara istrči miš, i sav će razred skočiti na noge. Bilo bi neukusno zbog toga na njih vikati, grditi ih. Treba ih ponovno smiriti, dobrohotno.

24. Jeste li ikada zajahali na ždrijepca? Jeste? No, onda znate da mu od vremena do vremena treba popustiti uzde, dati mu da odahne. No zacijelo ne smijete ispustiti uzde, da vam se ne dogodi pravo zlo. Tako je to i u razredu: više puta treba djeci dati da odahnu, nešto im ispripovjediti, nečim ih raspoložiti. Ali ne dopustiti da prevlada smijeh, ne dati da prevlada potpuna opuštenost. Rijetki su čarobnjaci koji mogu pokretom čarobnog štapića povratiti izgubljeni red.

25. Pokušajte sniziti glas kad djeca počnu rastreseno brbljati. Odmah će se sve glave podignuti, gledat će u vas pitajući se: Što će sad biti? Što namjerava ovim slatkim i ljubeznim glasom? Baš ništa. Samo da budete pozorni, jer vjeroučitelj zna da se tišina ne postiže vikom, nego tihim govorom i šutnjom ...

26. Ponekad nije dosta govoriti tiho: djeca su odviše umorna. Treba imati u pripremi koji zanimljiv događaj, neku sliku u bojama. Ili ih jednostavno pozovem da ustanu, za molitvu, za pjesmu. Time je uneseno nešto živahnosti, pokrenuli ste ih i možete ih dalje voditi. Sve što potiče aktivizam potpomaže i disciplinu.

27. Kad koje dijete izostane s vjeronauka, treba doznati razloge, treba poći i do njegove kuće. Kad koje dijete ne uči, kad je nemarno, treba zamoliti nekoga iz njegove obitelji ili iz susjedstva da se malo njime pozabavi. Nađe li se koji nepopravljivi izazivač nereda, možda će biti korisno poslati ga na razgovor župniku.

Pitanja i primjeri

— »Ja već toliko godina predajem vjeronauk, ne trebam se posebno pripremati!« (1 i 25—26 iz pogl. II).

— »Meni je dosta baciti oko u knjigu i već sam spreman!« (2)

— U čemu je bliža priprema za vođenje vjeronaučnog sastanka? (2)

— Kojim se knjigama i časopisima služiš kad se pripremaš?

— Od kojih se susljednih dijelova sastoji tvoje predavanje? (5)

— »Imenik uopće nije važan!« (7)

— Je li dnevnik isto što i imenik? (7)

— Vjeroučitelj je poput malog državnika koji drži u svojim rukama sve tri »vlasti« . . . Rastumači to.

— U čemu je vještina zapovijedanja? (8)

— »Ipak je najbolja njemačka disciplina!« (9)

— Koja svojstva mora imati onaj tko želi održavati disciplinu? (11—14)

— Kad su djeca nemirna, tko sve može biti za to kriv? (14)

— »Disciplina je u tome da djeca šute i da su nepokretna.« (9)

— »Kojiput ne ide bez pljuske!« (17)

— Na koje poteškoće nailaziš s obzirom na održavanje discipline? (18—26)

DODATAK

Statut Bratovštine kršćanskog nauka

1. U župi ... ustanovljena je Bratovština kršćanskoga nauka pod zaštitom sv. ...

Pridružena je Nadbratovštini u Rimu.

2. Ciljevi Bratovštine kršćanskog nauka jesu:

a) opći cilj je promicanje vjeronauka na svim mjestima, na svim razinama i u svim oblicima;

b) poseban je cilj promicanje, organizacija i svaka moguća pomoć vjeronauku za djecu u ovoj župi.

3. Bratovštinu sačinjavaju:

a) dječaci i djevojčice koji dolaze na župni vjeronauk — kao obični članovi;

b) djelatni članovi su župljani i župljanke stariji od petnaest godina, prikladna ponašanja, koji na bilo koji način pomažu Bratovštinu i vjeronauk u župi;

c) pridruženi članovi su župljani koji žive u župi ili izvan župe, bez obzira na dob i spol, koji godišnje uplaćuju određeni doprinos;

d) zaslužni članovi su vjernici koji jednom uplate određenu veću svotu.

4. Bratovštinu vodi Vijeće od sedam članova: ravnatelj, prvak, tajnik, blagajnik i tri vijećnika.

5. Vijeće se redovito sastaje najmanje tri puta godišnje: početkom, sredinom i pri kraju vjeronaučne školske godine. Izvanredni sastanak održava se svaki put

kad ravnatelj odluči da ga treba sazvati, osobito prilikom dolaska biskupa ili nekog člana biskupijskih i drugih katehetskih središta.

6. Na sastancima Vijeća raspravlja se:

a) o provođenju u život smjernica koje izdaju biskupijski ili međubiskupijski katehetski uredi i vijeća;

b) o pothvatima za unapređivanje rada Bratovštine i župnog vjeronauka;

c) o pripremama za plenarne sastanke i izvještajima koji se šalju središnjim katehetskim uredima.

7. Opći sastanak svih djelatnih članova saziva se jedanput godišnje, pri kraju vjeronaučne školske godine. Na tom se sastanku podnose izvještaji o radu, financijama i daje se statistički pregled rezultata iz te godine — kako o radu Bratovštine tako i o radu župnog vjeronauka.

8. Bratovština preko svoga Vijeća u svom krilu organizira:

a) grupu vjeroučitelja kojima je zadatak predavati vjeronauk u raznim razredima, grupama, vjeronaučnim zajednicama;

b) grupu sabirača kojih je zadatak pronalaziti nove članove te sabirati redovite doprinose i darove;

c) grupu tzv. ribara koji traže i dovode na vjeronauk vjerničku djecu koja se još nisu uključila.

9. Bratovština svake godine osobito svečano slavi Dan kršćanskog nauka.

10. Svake godine u mjesecu studenom Bratovština slavi jednu svetu misu kao zadušnicu za sve pokojne članove. O tome na vrijeme izvješćuje sve članove kako bi mogli sudjelovati.

SADRŽAJ

Planirajte novu vjeronaučnu godinu s Makom i Glasom Koncila

Za novu vjeronaučnu godinu, uz ostala prokušana i nova sredstva i metode, stoje vam na raspolaganju naša izdanja i višegodišnja iskustva. MAK će kroz cijelu narednu vjeronaučnu školsku godinu pružati iz broja u broj građu za pripravu prvopričesnika. Bit će to niz jednostavnih i razrađenih napisa koji će moći poslužiti kao izravni materijal za prvopričesnike ili kao dodatna građa uz rad s kojim drugim priručnikom. Vjeroučitelji će kao i lani imati mogućnost od uredništva MAK-a dobivati prateće informacije i upute za rad. Uredništvo MAK-a izvješćuje da ove godine MAK ne predviđa nikakvo natjecanje.

Vjeronaučna služba riječi bit će kroz narednu vjeronaučnu godinu na dvije razine. Vjeroučitelji (katehete, propovjednici) koji za svoje mlade vjernike primaju više od 20 primjeraka MAK-a dobivat će umnožen cjelovit materijal za sudjelovanje i vođenje nedjeljne mise s djecom, a u samom MAK-u nalazit će se ono što vrijedi dati izravno djeci u ruke, kako za neposredno praćenje i bolje razumijevanje euharistijskih slavlja tako i kao priručnik za njihovu pripravu za sudjelovanje u Euharistiji.

Za rad možete upotrijebiti i naše već prokušane materijale za cjelogodišnji rad s većim ili manjim razredima, grupama ili ekipama.

• **Prisutni — misterij Boga u Bibliji** — sažet, jasan i sržan tekst za uvođenje starijih učenika u samu srž Biblije, 20 d.

• **Mali ključ Biblije** — treće dopunjeno izdanje. Sustavni pristup povijesti spasenja u svjetlu oslobođenja s naglašenom vazmenootajstvenom dimenzijom. Pogodno za jednogodišnji rad sa starijima ili za dvogodišnji rad s mlađima. 60 d.

• **Mali ključ povijesti Crkve u Hrvata** — jedinstvena mogućnost da se kroz 38 jedinica (od kojih se njih nekoliko zgodno dijeli u dvije metodske jedinice) mladi vjernici provedu kroz hrvatsku povijest i nauče u njoj prepoznavati povijesnospasenjski ritam obraćenja, skretanja, opterećenja ljudskim slabostima, prolaženja kroz muke i čišćenja, slijed otajstvenog umiranja i novog rađanja Krista u tijelu Crkve u Hrvata. Svaka metodska jedinica građena je kao Služba riječi s odgovarajućim biblijskim čitanjima, te može biti pogodna za održavanje posebnih euharistijskih vjeronaučnih slavlja kao i posebnih službi riječi. 55 d.

• **Hoćeš li se krstiti?** — Prikaz osnovnih i gotovo svih drugih katoličkih vjerskih istina, molitvenog života i

moralnih usmjeravanja na temelju krsnog obreda. Praktičan i jednostavan sažetak Objave i teologije za najširu upotrebu. Klasična katolička nauka i praksa otvorena svim napretcima katoličke misli. Prikladno za cjelogodišnji rad s vjeroučenicima, posebno za informiranje roditelja i kumova prije krštenja djece, također za upoznavanje s katoličkom vjerom i Crkvom zrelijih obraćenika i krštenika. 60 d.

• **Domagoj** — u obliku pripovijesti o prijateljstvu katoličkog i ateističkog dječaka slijedom obreda suvremene katoličke mise gotovo cjelovito upoznavanje s katoličkom vjerom. Pogodno za grupe i pojedince, lakša i pristupačnija verzija svega onoga što je poslije sustavnije obrađeno u knjižici »Hoćeš li se krstiti?«, s euharistijskim naglascima i u belestrističkom ruhu. Doštampano izdanje. Cijena 30 d.

• **Živio je među nama** — ilustrirana biblijska čitanka — uvezano 50 d, broširano 40 d.

• **Tko će mi odgovoriti?** — upoznavanje dječaka vjernika s problemima ljubavi, plodnosti i braka. U tisku.

• **Tko će mi reći istinu?** — uvođenje katoličkih djevojčica u tajnu ljubavi i rađanja. U tisku.

